

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tanja Glogovčan

Medijska reprezentacija serijskih morilcev – primer Silvo Plut

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tanja Glogovčan

Mentorica: izr. prof. dr. Karmen Erjavec

Somentorica: doc. dr. Karmen Šterk

Medijska reprezentacija serijskih morilcev – primer Silvo Plut

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Zahvala

Staršem, Borotu in moji družini se iskreno zahvaljujem za vso ljubezen, razumevanje in podporo, ki ste mi jo izkazali. Veseli me, da imam v svoji bližini ljudi, s katerimi si delimo lepe trenutke in trenutke, ki nam prinašajo izzive, zato hvala tudi vam dragi prijatelji.

Mentorici izr. prof. dr. Karmen Erjavec in somentorici doc. dr. Karmen Šterk se iskreno zahvaljujem za navodila in pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

MEDIJSKA REPREZENTACIJA SERIJSKIH MORILCEV – PRIMER SILVO PLUT

Serijske morilce ponavadi spoznavamo skoraj izključno preko medijske reprezentacije oz. novinarskih prispevkov, ki so že interpretacije stvarnosti. Ključno vprašanje diplomskega dela je, v kakšnih diskurzih so novinarji *Delo* in *Direkta* reprezentirali Silva Pluta in z njim povezane dogodke. Diplomsko delo se osredotoča na čas umora Ljubice Ulčar, sojenja Silvu Plutu in izreku sodbe, na obdobje njegovega samomora in pogreba. Za analizo novinarskih prispevkov, v časnikih *Delo* in *Direkt*, o Silvu Plutu diplomsko delo uporablja kritično diskurzivno analizo in na podlagi tipičnih primerov analizira vzorce reprezentacije Silva Pluta, ki so se v obravnavanih tekstih najpogosteje pojavljali. Analiza je pokazala, da je v poročanju o Silvu Plutu prevladovala negativna reprezentacija. Časopis *Delo* prevladujoče reprezentira Silva Pluta v institucionalnem in neoliberalnem diskurzu, vendar tudi v okviru diferenciacijskega in argumentativnega diskurza. Časnik *Direkt* pa prevladujoče reprezentira Silva Pluta na mitološki način v mitski figuri sovražnika znotraj diferenciacijskega diskurza. Ključna ugotovitev pričujočega dela je, da se načini reprezentacij v časnikih razlikujejo, prevladujoča reprezentacija pa je medijska reprezentacija Silva Pluta kot Drugega.

Ključne besede: serijski morilec, Silvo Plut, diskurz, reprezentacija, kritično diskurzivna analiza

MEDIA REPRESENTATION OF SERIAL KILLERS – THE CASE OF SILVO PLUT

Serial killers are mostly represented only through media representations, which are already interpretations of reality by journalists. The following wording refers to media representation of serial killers, based on the case of Slovene serial killer Silvo Plut. Its main purpose is to find out how daily newspapers *Delo* and *Direkt* represented Silvo Plut in some typical articles. It deals with discourses and representations used in reporting about Silvo Plut and related events such as murder of Ljubica Ulčar, trial and judgment, suicide and funeral of serial killer Silvo Plut. Through discourse analysis it analyses media texts and images. On the basis of typical examples it indicates the most frequent patterns of representation of the convict. The analysis shows that Silvo Plut was mostly represented in a negative way, in *Delo* through institutional and neoliberal way and in *Direkt* in a myth role as an enemy through discriminatory discourse. The key ascertainment is, that *Delo* and *Direkt* represented Silvo Plut in a different way however mostly as The Other.

Key words: serial killer, Silvo Plut, discourse, representation, critical discourse analysis

KAZALO

1 UVOD	6
2 OD REPREZENTACIJE K DISKURZU	8
2.1 REPREZENTACIJA	8
2.2 DISKURZ.....	11
2.2.1 MEDIJSKI IN NOVINARSKI DISKURZ	13
2.2.1.1 MEDIJSKI DISKURZ	14
2.2.1.2 NOVINARSKI DISKURZ.....	15
3 SERIJSKI MORILEC	16
3.1 DEFINICIJA SERIJSKEGA MORILCA	16
3.2 STEREOTIP SERIJSKEGA MORILCA.....	18
3.3 MEDIJSKA REPREZENTACIJA SERIJSKIH MORILCEV.....	19
3.3.1 KEN IN BARBIE KILLERS	21
3.3.2 ROSEMARY WEST (in Fred).....	22
4 SILVO PLUT	24
4.1 OSEBNA BIOGRAFIJA.....	24
4.2 KRIMINALNI DOSJE.....	27
5 ANALIZA DISKURZA V MEDIJSKI REPREZENTACIJI SILVA PLUTA.....	30
5.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA.....	31
5.2 ČASNIKA <i>DELO</i> IN <i>DIREKT</i>	32
5.2.1 ČASNIK <i>DELO</i>	33
5.2.2 ČASNIK <i>DIREKT</i>	34
5.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN TEZE	36
5.4 MAKRO ANALIZA NOVINARSKIH PRISPEVKOV: ANALIZA TEM	36
5.4.1 ZLOČIN	37
5.4.2 KAZEN	38
5.4.3 SAMOMOR	41
5.4.4 POGREB	422
5.5 MIKRO NIVO ANALIZE BESEDIŠČA: POIMENOVANJE	45
5.5.1 POIMENOVANJA ZA OSEBO	46
5.5.2 POIMENOVANJA ZA DEJANJE UMORA.....	50
6 DISKUSIJA.....	52
7 SKLEP.....	57
8 LITERATURA.....	59

1 UVOD

Današnja družba je družba informacij in večina informacij je posredovana preko množičnih medijev. Izjema niso tudi informacije o serijskih morilcih. Ti so namreč tisti, ki jih prevladujoče spoznavamo z distance in zato so medijske reprezentacije še toliko bolj dobrodošle. V zadnjem času je slovensko medijsko sceno razburkal serijski morilec Silvo Plut. Zato je ključno vprašanje, kako so slovenski mediji reprezentirali serijskega morilca Silvo Pluta. Medijsko reprezentacijo serijskega morilca analiziramo izhajajoč iz predpostavke, da so za večino občinstva množični mediji glavni konstruktor predstav v postmoderni družbi (Giddens 1991; Thompson 1995). Mnenje o serijskem morilcu si namreč večina od nas nikoli ne more ustvariti osebno pač pa le na podlagi novinarskih prispevkov iz medijev, ki o njem pišejo.

Metodološko podlago za analizo novinarskega diskurza o serijskem morilcu Silvu Plutu smo našli v delih Van Dijka (1998; 1991), Fowlerja (1991) in Fairclougha (1995a). Vsi našeti avtorji medijske vsebine analizirajo kot določen tip javnega diskurza. Avtorji se razlikujejo v načinu, kako analizirajo diskurz: nekateri na makro (Van Dijk 1991; 1998) in drugi na mikro ravni (Fowler 1991; Fairclough 1995a).

Uporabljena metoda v analizi novinarskih prispevkov je kritična diskurzivna analiza, ki je kvalitativna metoda družboslovne raziskave in je predvsem interpretativne narave. Medijsko reprezentacijo Silva Pluta bomo analizirali na makro in mikro ravni analize diskurza. Na makroravni analize diskurza bomo analizirali in interpretirali ključne teme, ki se pojavljajo v obeh časnikih, in sicer temo zločina, kazni, samomora in problematike pogreba ter na ravni mikro analize diskurza tudi različna poimenovanja, ki jih v medijski reprezentaciji Silva Pluta uporabljata časnika.

Preveriti želimo dve osnovni tezi. Časnik *Delo* prevladujoče reprezentira Silva Pluta in z njim povezane dogodke v institucionalnem in neoliberalnem diskurzu, časnik *Direkt* pa prevladujoče reprezentira Silva Pluta in z njim povezane dogodke v mitološkem diskurzu in v okviru mitske sheme sovražnika.

Prvo poglavje definira dva sklopa temeljnih konceptov: reprezentacijo in diskurz, pri čemer se opiramo predvsem na teorijo Halla (1997; 2004), Foucaulta (1991; 2001) in Fairclougha (1992). V okviru tega poglavja pa bomo predstavili tudi medijski in novinarski diskurz ter poiskali bistvene opredelitve v delih Van Dijka (1996), Erjavčeve in Poler Kovačičeve (1999; 2007) ter Koširjeve (1988). Da bi lahko analizirali medijsko reprezentacijo serijskih morilcev, moramo izhajati iz definicije in na drugi strani zaradi zaradi primerjave tudi iz stereotipne predstave o serijskih morilcih. To bomo naredili v drugem sklopu diplomske naloge. Zastavili si bomo vprašanje, kakšne so medijske reprezentacije serijskih morilcev v novinarskih tekstih? Pri tem se bomo oprli predvsem na ameriške študije in definicije pa tudi na raziskave Šterkove (2007; 2008) in Vrtačičeve (2008). V tretjem poglavju se bomo posvetili osebni in kriminalni biografiji Silva Pluta, saj predpostavljamo, da je njegova biografija relativno nevtralen referenčni okvir v naši analizi njegove medijske reprezentacije.

Zadnji del naloge je empiričen. V njem bomo s kritično diskurzivno analizo analizirali medijsko reprezentacijo Silva Pluta. Ta se nanaša na novinarsko poročanje od 24. februarja 2006 do 19. junija 2007, ko mediji poročajo o zločinu, kazni, Plutovem samomoru in pogrebu. Za našo analizo smo si izbrali novinarske prispevke v časnikih *Direkt* in *Delo*. Pri tem smo se omejili na novinarske prispevke, ki najbolj ponazorijo prevladujoča poimenovanja in teme v navezavi na medijsko reprezentacijo Silva Pluta, zaradi česar pa je naša analiza v določeni meri tudi subjektivna. Oba časnika bomo s pomočjo ugotovitev Bašič Hrvatineve (2005) in drugih tudi podrobneje predstavili. Uporaba kritično diskurzivne analize nam bo torej pokazala, kako časnika *Delo* in *Direkt* prevladujoče reprezentirata Silva Pluta.

Predno sklenemo diplomsko delo posvetimo poglavje še interpretaciji rezultatov. To bomo naredili v poglavju, ki ga imenujemo Diskusija, kjer bomo povezali analizo poimenovanj in tem oz. analizo diskurza na mikro in makro ravni z družbenim kontekstom in utemeljitvami v končni odgovor: kakšen diskurz sta uporabila oba časnika in kako se med seboj razlikujeta.

2 OD REPREZENTACIJE K DISKURZU

Nič ne obstaja kot objektivna resnica (Phillips in Jorgensen 2002, 5), ničesar ni zunaj interpretacije, kar pomeni, da vsak posameznik ustvarja svojo verzijo realnosti (Hrženjak 2001, 138 - 139). Fabjanič (1999, 75) pa pravi, da je realnost družbeno konstruirana in dostopna človeku le skozi načine različnih interpretacij. V prvem sklopu naloge je zato pomembno definirati ključna teoretična pojma in koncepta, kot sta: reprezentacija in diskurz. Oba temeljna koncepta pa bomo v nadaljevanju naloge postavili v ustrezen kontekst razumevanja medijske reprezentacije Silva Pluta.

2. 1 REPREZENTACIJA

V začetku tega poglavja bomo opredelili pojem reprezentacije, pri tem pa bomo predstavili dva sistema reprezentacije po teoriji Halla (2004). Poglavje bomo sklenili s predstavitevijo treh teoretičnih pristopov k reprezentaciji.

Koncept reprezentacije je mogoče razumeti dvopomensko: reprezentacija hkrati pomeni »govoriti o nekom« (prikazovanje, predstavitev) in »govoriti za oz. v imenu nekoga« (predstavljanje/ zastopanje): posameznika ali skupine. Zato imajo reprezentacije močne ideološke posledice: »govorjenje o« in »govorjenje za« določenega posameznika ali družbeno skupino utrdi določeno splošno mnenje o njej in ima lahko konkretne družbene posledice (Beere 2000, 53).

Ko govorimo o reprezentaciji, govorimo torej o načinu oz. procesu predstavitve dogodkov drugim. Ljudi in družbene skupine je mogoče reprezentirati na tri načine: kot tipe, stereotipe in arhetipe, ki se medsebojno razlikujejo po stopnji preprostosti, klišejskosti, enostavnosti in vrednotnih sodbah, ki jih vsebujejo (Burton 1997, 105). Serijske morilce v največji meri prepoznavamo skozi koncept stereotipa.

Proces reprezentacije po mnenju Halla (1997, 35) se dogaja z uporabo jezika, znakov in podob, ki predstavljajo določene stvari. Reprezentacija je torej povezava med miselnimi koncepti in jezikom, ki omogoča, da govorimo o realnem svetu objektov, ljudi ali dogodkov oziroma imaginarnih svetovih izmišljenih objektov, ljudi in dogodkov.

Na osnovi te teorije, ki jo je postavil Hall (1997), bomo definirali načine, kako reprezentacija povezuje miselne koncepte in jezik, ko gre za reprezentacijo serijskih morilcev. Poiskali bomo odgovor na vprašanje, ali jezik enostavno reflektira pomen ali pa z jezikom le izrazimo tisto, kar nekdo (npr. novinar kot pisec) želi sporočiti.

Hall (2004, 37) pravi, da obstajata dva sistema reprezentacije, ki sta med seboj povezana. Prvi je sistem, ki omogoča ustvarjanje pomena. V njem predmeti, ljudje in dogodki korelirajo z vrsto konceptov oziroma duševnih reprezentacij, ki jih imamo v glavi. Sistem je torej sestavljen iz različnih načinov razvrščanja konceptov. Drugi sistem reprezentacije je po Hallomem (2004, 39) mnenju jezik, ki sestavlja urejeni sistem znakov in sodeluje v splošnem procesu konstruiranja pomenov. Hall (1997, 24) pravi, da različne pomene reproducirajo tudi mediji, ki imajo v dobi množičnih komunikacij zaradi tehnologije in globalnega značaja zelo velik vpliv pri produkciji pomenov.

Koncepte organiziramo v sistem klasifikacij oziroma v smiselno oblikovane predale. Najpogosteje koncepte organiziramo na osnovi nasprotij, lahko pa tudi na osnovi zaporednosti, vzorčnosti in podobnosti (Hall 1997). Tako si lahko na primer predstavljamo, da so si ptice in letala na nebu na nek način podobni, saj oboji letijo – vendar pa se zavedamo, da se v drugih pogledih tudi razlikujejo, saj so prvi del narave, druge pa je ustvaril človek. To mešanje in prilagajanje odnosov med koncepti, s čimer ustvarjamo zapletene predstave in misli, je mogoče zato, ker so naši koncepti urejeni v različne klasifikacijske sisteme (Hall 2004, 37). Po njegovem (Hall 1997) mnenju je pomen odvisen v veliki meri tudi od relacij med ljudmi v svetu (ljudmi, predmeti, dogodki) in konceptualnimi zemljevidi, ki delujejo kot mentalne reprezentacije teh stvari. To pomeni, da so lahko konceptualni zemljevidi nekega človeka popolnoma drugačni od drugega, kar posledično pomeni, da si interpretira svet na popolnoma različen način. Ljudje lahko komuniciramo med seboj takrat, ko nosimo približno enake konceptualne zemljevide in interpretiramo svet na podoben način. V posamezni kulturi je namreč pomen lahko popolnoma drugačen v drugi. Pri reprezentacijah je potrebno sprejeti določeno stopnjo kulturnega relativizma.

Vendar pa podobni konceptualni zemljevidi ne zadostujejo, saj potrebujemo še jezik. Potemtakem je jezik drugi sistem reprezentacij, ki je vključen v celoten proces konstrukcije pomena. Prek njih materializiramo naše mentalne reprezentacije, ki oblikujejo naše konceptualne zemljevide. V njih so zarisane mentalne podobe o svetu.

Drugi sistem reprezentacij je jezik, ki povezuje naše zemljevide s sistemom znakov. Produkcija pomena v jeziku nastaja v povezavi med stvarmi v svetu, koncepti in znaki. Proces, ki povezuje te tri elemente, imenujemo reprezentacija (Hall 1997). Pomen ni niti v stvari sami niti v besedi. Ljudje smo tisti, ki določimo pomen tako močno, da se nam čez čas zdi naraven in neizbežen. Pomen se ustvarja prek sistema reprezentacij. Ustvarjen in določen je s kodom, ki vzpostavi korelacijo med našim konceptualnim sistemom in jezikom tako, da vedno, ko mislimo o drevesu, nam kod sporoči, naj uporabimo slovensko besedo »drevo«, angleško besedo »tree« ali francosko »arbre«. Kode določajo relacije med koncepti in znaki. Stabilizirajo pomen znotraj različnih jezikov in kultur. Otroci se pri učenju jezika naučijo sistema in konvencije reprezentacije, kode svojega jezika in kulture, kar jim omogoča, da funkcionirajo kot kulturno kompetentni osebki. Kode nezavedno internalizirajo, to pa pomeni, da izražajo določene koncepte in ideje prek svojega sistema reprezentacij (Hall 1997).

Hall (1997) opozarja, da se moramo zavedati, da ni dokončno določenega pomena, saj se družbene in lingvistične konvencije spreminjajo v času. Ljudje smo aktivno vključeni v produkcijo pomena prek interpretacije. To pomeni, da pomen, kot ga razume prejemnik, ni nikoli natančno tak, kot ga posreduje pošiljatelj, saj vmes vedno poseže interpretacija (Kuhar 2002). Pomen torej ni niti v stvari sami niti v besedi. Ljudje smo tisti, ki določimo pomen tako močno, da se nam čez čas zdi naraven in neizbežen. Pomen se ustvarja prek sistema reprezentacij. Ustvarjen in določen je s kodom, ki vzpostavi korelacijo med našim konceptualnim sistemom in jezikom tako, da vedno, ko mislimo o drevesu, nam kod sporoči, naj uporabimo slovensko besedo »drevo«, angleško besedo »tree« ali francosko »arbre«. Kode določajo relacije med koncepti in znaki. Stabilizirajo pomen znotraj različnih jezikov in kultur. Otroci se pri učenju jezika naučijo sistema in konvencije reprezentacije, kode svojega jezika in kulture, kar jim omogoča, da funkcionirajo kot kulturno kompetentni osebki. Kode nezavedno internalizirajo, to pa pomeni, da izražajo določene koncepte in ideje prek svojega sistema reprezentacij (Hall 1997).

Hall (2004, 56) med konstruktivističnimi teorijami najbolj izpostavi Foucaultov diskurzivni pristop k obravnavi reprezentacije. Oboje je potrebno predstaviti znotraj treh njegovih ključnih misli: diskurza, problema oblasti in vednosti ter vprašanja subjekta.

Pri tem Hall (2004, 44) opredeljuje tri teoretične pristope, ki so pomembni za ugotavljanje izvora pomena in za ugotavljanje načina delovanja reprezentacije pomena preko jezika.

Reflektivni pristop opredeljuje pomen kot sestavni del predmeta, dogodka, osebe ali ideje. Jezik je pri tem pristopu le ogledalo, ki odseva pravi pomen in posnema resnico, ki že obstaja (Hall 2004, 45). Pri *intencionalnem pristopu* govorec ustvarja pomen, besede pa pomenijo to, kar želi avtor. Avtor tako preko jezika vsili svoj pomen (Hall 2004, 45). *Konstruktivistični pristop* pa predpostavlja, da niti stvari, niti posamezniki ne morejo sami utrditi pomena v jeziku. Stvari same po sebi ne pomenijo ničesar, pač pa tvorci jezika konstruirajo pomen z uporabo reprezentacijskih sistemov. To pomeni, da avtor besedila ni pomembnejši od bralca, bralčeva interpretacija teksta pa ni nujno v skladu s piščevo (Hall 2004, 45).

Za reprezentacijo serijskih morilcev je uporaben predvsem konstruktivistični pristop, saj je serijski morilec družbeno in zgodovinsko reprezentiran. Kot pravita Šterkova in Vrtačičeva (2008, 10), ko navajata » verjetno ne povemo nič novega, če poudarimo družbene vrednote, ki se z odraščanjem vpišejo v način posameznikovega doživljanja sveta in svojega mesta v njem.« Zgodovinska antropologija spremenjenim parametrom zahodne družbe ponuja kontekstualizacijo, pogojeno z moralno ideološkimi prvinami, ki so seveda utemeljene v religijskem redu in ki s seboj potegnejo ne le spremenjene podobe javnega in zasebnega, marveč nudijo tudi ikonografijo in imaginarij simbolnega vrednotenja moškosti, ženskosti, otroka – očeta, matere in otroka (Šterk in Vrtačič 2008, 44). Hkrati pa je serijski morilec pogosto tudi stereotipiziran (Šterk in Vrtačič 2008, 9).

V diplomski nalogi se bomo osredotočili na medijsko reprezentacijo serijskih morilcev oziroma na medijsko reprezentacijo slovenskega serijskega morilca Silva Pluta. Med konstruktivističnimi teorijami se bomo zato oprli predvsem na diskurzivni pristop k obravnavi reprezentacije. V naslednjem poglavju pa želimo najprej definirati prav pomen diskurza.

2.2 DISKURZ

Pri naši obravnavi diskurza ne bomo iskali enotne definicije pač pa postavili temelj, ki združuje in uporablja diskurz kot teoretsko in metodološko osnovo naše analize diskurza. Za diskurz je pomemben koncept pomena. »Vse kar ima pomen, je del diskurza«, je kot eno od skupnih lastnosti različnih pristopov k diskurzu znotraj kulturne teorije navedla Macdonlova (1986, 4). Ne obstaja namreč skupna oz. generična definicija diskurza.

Razumevanje diskurza je skupno tako Faircloughu, ki je kot jezikoslovec in avtor številnih analiz besedil razvil model za analizo diskurza kot družbene prakse in Foucaultu, ki se z diskurzom ukvarja na bolj abstraktni, teoretični ravni (Čuček 2005, 8).

Foucault (v Hall 2004, 67) je reprezentacijo, diskurz in t.i. »resnico« postavlil predvsem v zgodovinski kontekst. Trdi namreč, da diskurz v vsakem obdobju proizvaja slike znanja, subjekte ter prakse znanja, ki se radikalno razlikujejo med obdobji, pri čemer pa ni nujno, da med temi obdobji obstaja neka kontinuiteta. Vrste diskurzov torej ločimo po njihovem odnosu do realnosti. Najpomembnejši za nas so Foucaultevi koncepti diskurza, diskurzivnega režima, oblasti in vednosti ter Foucaultejevo razmerje med naštetim. Foucault (v Fowler 1991, 42) namreč diskurze razume kot prakse, ki prek zagotavljanja množice možnih izjav o določenem pojavu organizirajo in strukturirajo način, na katerega o nekem pojavu govorimo. Diskurzi oblikujejo objekte, o katerih govorijo. V svojem govoru definirajo, opisujejo in omejujejo, kaj je možno povedati in česa ne. Posledično so diskurzi tisti, ki dovoljujejo ali pa prepovedujejo izbrana socialna ali individualna dejanja. Vednost vzpostavlja odnose moči, oblastna razmerja, ki obenem proizvajajo spoznanja, polja vednosti (Foucault 1984, 32). Oblast po Foucaultu (1991, 33) nima notranjega bistva, centra ali lastnika, ki bi jo posedoval, ampak obstaja v delovanju, v mreži razmerij, ki prečijo celotno družbo. Po Foucaultu (2001, 54 - 55) je diskurz praksa, ki v določenem času in prostoru oblikuje objekte ali področja vedenja, o katerih govori. Diskurz je množici pravil podrejen način konstruiranja vednosti, ki poteka na osnovi oblikovanja smiselnih trditev, idej, dogodkov, objektov, subjektov in praks ter tako določa, kaj je mogoče o čem reči, kakšno obnašanje in katere prakse so primerne, katere vednosti so ustrezne in pomembne ter kateri subjekti utelešajo značilnosti diskurza (Hrženjak 2001, 171). Diskurz je torej tudi izključujoč. Foucault (1991, 14 - 17) loči tri postopke izključitve (prepoved, razločevanje, izvrženje ter opozicija med resničnim in napačnim) in tri mehanizme samonadzora (komentar, disciplina in redčenje diskurzov). Torej je »knowledge« (znanje, vedenje) specifičen zdravorazumski pogled na svet v določenem trenutku v določeni kulturi (in ta zdravorazumski svet je princip medijske reprezentacije), ki je dobil status »resnice« v določeni družbi, in je tesno povezan z močjo. Foucault (1991, 14 - 17) razume moč kot posledico diskurza in ne kot obliko lastnine, ki jo določeni ljudje imajo, drugi pa ne. Ko definiramo ali predstavimo določeno stvar na določen način, reproduciramo določeno znanje, vedenje (knowledge), ki s seboj prinaša moč. Po Foucaultu je »knowledge« moč nad drugimi, moč definirati druge (Burr 1995, 64 - 65). Če torej povzamemo Foucaultev princip v njegovi teoriji ugotavljamo, da sta si koncepta oblasti in diskurza zelo podobna.

Lahko bi dejali, da diskurzu oblast priskrbi materialno osnovo (Čuček 2005, 21). Moč delovati na določen način pa je odvisna od znanja, ki trenutno prevladuje v družbi (Burr 1995, 64 - 65).

Fairclough (1995, 54) pa diskurz opredeli kot družbeno prakso, ki se pojavlja v besedilih, govoru ali drugih semioloških sistemih oziroma v diskurzivnih dogodkih. Fairclough (1995a, 54) ločuje med diskurzivnimi in nediskurzivnimi praksami, ki so v dialektičnem odnosu. Primera nediskurzivne prakse sta gradnja ceste ali oranje njive. Značilen primer diskurzivne prakse pa je novinarstvo. Vsako besedilo prispeva svoj delež k oblikovanju vidikov družbe in kulture (Fairclough 1995b, 55). Diskurz namreč Fairclough (1995b) razume kot »nadzorovano skupino izjav« (Kuhar 2002, 18), ki določa »načine, na katere je govorjenje o nekem objektu ali praksi smiselno, inteligentno, sprejemljivo, ter s tem hkrati omejuje in izključuje drugačne diskurze« (Hrženjak 2001, 171). Kot pravi Mills (1997, 148 - 159), Fairclough v veliki meri svojo teorijo gradi na Foucaultovih izhodiščih, ki so bila podlaga za model kritično diskurzivne analize. Fairclough (1992) to opazno povezuje v preučevanju meddiskurzivnosti in medbesedilnosti oziroma preučevanju odnosov in povezav med diskurzi ter znotraj njih.

Pomembno za nas je torej poznati obe teoriji. Predvsem zato, ker je ena nadgradnja druge ter zato, ker nam bo prav metoda po Faircloughu (kritična diskurzivna analiza) pomagala pri analizi novinarskih prispevkov v časnikih *Delo* in *Direkt*.

2.2.1 MEDIJSKI IN NOVINARSKI DISKURZ

Ključna pojma, ki smo ju že izpostavili v teoretičnem delu diplomske naloge, sta bila reprezentacija in diskurz. Za razumevanje medijske konstrukcije sveta pa je potrebno tudi razumevanje medijskega in novinarskega diskurza oz. njune podobnosti ali razlike.

Medijski diskurz je namreč diskurz, ki ga producirajo množični mediji. Vreg (2000, 60) pravi, da mediji realnosti ne reprezentirajo zgolj s sebi imanentnim diskurzom (medijskim diskurzom), temveč se ta prepleta še z drugimi diskurzi. Novinarski diskurz razumemo zato kot vrsto medijskega diskurza, katerega primarna funkcija je informiranje in ki je omejena na tradicionalno pojmovanje novinarstva, ki proizvaja »hard news« (Poler Kovačič 2004, 9) oziroma novice o političnih, družbenih, kulturnih dogodkih (Van Dijk 1988, 5).

Vreg (2000, 60) opredeli novinarski diskurz celo kot hibrid, ki zadeva na eni strani novinarske norme, konvencije, žanre po drugi strani pa hkrati vključuje tudi druge družbene diskurze, ki se nanašajo na področja, o katerih novinar piše.

Medijski in novinarski diskurz sta torej za razumevanje medijske konstrukcije realnosti ključna pojma in ju bomo zato natančneje opredelili v nadaljevanju.

2.2.1.1 MEDIJSKI DISKURZ

Pri definiciji medijskega diskurza se opiramo na ideje Fairclougha (1995b, 16 – 17), ki pravi, da moramo medijske tekste sicer analizirati kot diskurz, vendar mora biti jezikovno medijska analiza del diskurzivne medijske analize. Ta se ne osredotoči zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbenokulturne (situacijske, institucionalne, societalne) prakse. Diskurzivno analizo zato razumemo kot sistematične povezave med besedili ter diskurzivnimi in družbenokulturnimi praksami. Fairclough temelji na Gramscijevem konceptu hegemonije. Če ga apliciramo na medije, lahko rečemo, da so mediji tekmovalna prizorišča, na katerih različne družbene sile bijejo bitko za prevlado (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 23). Medijski diskurz je prizorišče za produkcijo in difuzijo ideologije (Erjavec in Volčič 2006, 305). Predstavljanje resničnosti prek medijskega diskurza ni resničnost sama po sebi, ampak je ta resničnost ustvarjena s sistemom znakov v povezavi z družbeno strukturo. Po mnenju Halla (2004, 35) pa medijski diskurz proizvaja in posreduje pomene družbene resničnosti prek jezika, ki ga uporablja v reprezentacijah. Pomen sveta je tako odvisen od konceptov in podob, prek katerih mediji predstavljajo svet.

Mediji imajo moč in Fairclough (1995a, 2) je prepričan, da mediji s svojo močjo prek jezika vplivajo na naša prepričanja, vrednote, znanje, družbena razmerja in identitete. V medijskem tekstu je realnost prikazana kot urejena, povezana in smiselna. Ta smiselnost je oblikovana skozi mehanizme medijskega diskurza in ravno tu se skriva moč in družbeni pomen medijskega diskurza. Posameznik spoznava družbeno realnost predvsem prek medijev. Ti s posredovanjem informacij vsak dan razširjajo območje posameznikove realnosti, saj vse tisto, kar ni dostopno njegovemu neposrednemu izkustvu, dobi prek množične komunikacije. V tem procesu so mediji pomembni kot viri informacij in zato tudi kot dejavniki socializacije (Erjavec 2000, 675).

2.2.1.2 NOVINARSKI DISKURZ

Novinarsko besedilo je po mnenju Koširjeve (1988, 11) družbeni (medijski) konstrukt in pogled oziroma sporočilo o različnih podobah stvarnosti. Novinarski diskurz torej Koširjeva definira kot govor, ki se dogaja v določenem času in prostoru, prepleta določene mehanizme, od jezikovnih do ideoloških. Vezan je na besedilo, fotografijo, sliko in zvok, saj novinar operira z vsemi štirimi modusi, če govorimo o televizijskem novinarstvu, medtem ko pri radijskem ne uporablja slike in fotografije, tiskani mediji pa operirajo le s fotografijo in besedo (Košir 1998, 11). Modus, ki zanima nas, je zaradi analize novinarskih tekstov v tiskanih medijih predvsem beseda. Novinar je kot posameznik omejen po eni strani z vrednostnim sistemom, poklicnimi etičnimi normami, zakonskimi določili in po drugi strani z organizacijskimi nadzornimi mehanizmi, kot so na primer lastniška struktura, upravljanje, uredniško trženje. Vsi z neposrednimi ali posrednimi pritiski vplivajo na vsebino objavljenih sporočil (Erjavec 1999, 139). Novinarski prispevki, oblikovani v različnih žanrih, potemtakem niso preslikava stvarnosti, ampak so sporočila o njenih različnih podobah oz. poročilo o določenem pogledu, ki se je vsilil. Ta pogled pa je interpretacija stvarnosti (Košir 1988, 11). Torej, rezultat medijev niso resnice, ampak novice. Množični mediji samoumevno ne poročajo o dogodkih, ki so že sami po sebi vredni objave oziroma »newsworthy«, pravi Erjavčeva (1997, 31). V zvezi s tem pa govorimo o t.i. novičarskih faktorjih. Med lastnosti dogodka sodijo pogostost; mejnost, prag; nedvoumnost, jasnost; mnenjska pomenskost, smiselnost, ki se kaže bodisi v kulturni bližnjosti bodisi v relevantnosti; skladnost, soglasnost, predvidljivost ali želenost dogodka; nepričakovanost, nepredvidljivost ali redkost dogodka; kontinuiteta; kompozicija; zveza z elitnimi narodi; zveza z elitnimi osebnostmi; posebnost; negativnost (Galtung in Ruge v Košir 1988, 35).

Kot ugotavlja Bourdieu (2001, 65) novinarji zaradi vzgibov, ki izhajajo tako iz njihovega poklica, videnja sveta, izobrazbe in nagnjenj kot tudi iz logike poklica, s svojimi zaznavnimi kategorijami izberejo določen, čisto partikularen vidik. Podobno trdi Lutharjeva (2001, 204), ko pravi, da pomen teksta v večini primerov vendarle ne izhaja (zgolj) iz zasebnega motiva pisca, temveč je vedno izraz širšega diskurza, ki ga ljudje zasedamo.

Fowler in Van Dijk (v Laban 2007, 18) poudarjata, da je novinarski jezik visoko konstruiran posredovalec idej, njegov način uporabe pa je odvisen od tehničnih značilnosti posameznega medija.

Vsako sporočanje je rezultat namernega, k cilju usmerjenega izbora med sredstvi jezikovnega sestava, zato se v novinarskem besedilu z izbiro jezikovnih sredstev in stila kaže tudi avtorjev namen (Kalin Golob v Laban 2007, 18). Novinarski diskurz torej ne širi spoznavnega polja naslovnikov sveta, ampak utrjuje že sprejete in množično uveljavljene slike sveta.

Novinarski žanri kot ustaljene oblike upovedovanja besedil v novinarskem diskurzu omogočajo jasnost komunikacije in temeljijo predvsem na hierarhični organizaciji vsebine, urejanju, shematskih strukturah in pripadajoči vizualni obliki. Vsebina potrebuje specifično organiziranje, da bi jo opazili, razumeli, si jo predstavljali, zapomnili in ji verjeli. Za krepitev videza resničnosti in verjetnosti tako novinarski diskurz pozna več posebnih sredstev in standardnih strategij kot so poudarjanje faktografske narave dogodkov, graditev močne strukture odnosov za dejstva npr. prek omenjanja predhodnih dogodkov in predstavitev informacij, ki imajo tako odnosne kot tudi čustvene dimenzije (Van Dijk 1996, 84).

3 SERIJSKI MORILEC

Pomembno za nas je tudi razumevanje pojma serijski morilec, saj analiziramo prav medijsko reprezentacijo serijskih morilcev. Kot bomo videli, definicija serijskega morilca dolgo časa ni obstajala. Obstajal pa je sinonim - Jack Razparač, ki je postal prva asociacija, ko pomislimo na serijskega morilca.

3.1 DEFINICIJA SERIJSKEGA MORILCA

Koncept definicije serijskega morilca ni bil jasen vse do leta 1979, ko je Robert Ressler iz Federal Bureau of Investigation (FBI) začel delati na projektu Criminal Personality Research Project. Definicija serijskega morilca je bila tako potrjena na novinarski konferenci leta 1983 (Schmid 2005, 77) in navaja jo tudi Šterkova. Šterkova (2007, 17) pojasnjuje, da gre pri serijskem umoru za umor vsaj treh ljudi v časovnem razponu, ki je daljši od trideset dni, med posameznimi umori pa je obdobje pomiritve oz. »cooling off period«. Takšno opredelitev serijskega morilca uporablja tudi FBI.

Schmid (2005, 77) pravi, da je serijski morilec nekdo, ki je povzročil tri ali več umore z določenimi skupnimi značilnostmi, ki dajejo slutiti, da je zločin zagrešila ena oseba. Po tej definiciji bi torej morali med serijske morilce spadati tudi razne nasilne tolpe, morilci po

naročilu, organizirani morilci (npr. mafija) in celo prodajalci drog (konec koncev so krivi za mnoge smrti). Vendar je v naših očeh serijski morilec nekdo, kot je Jack Razparač (ali pa Metod Trobec in Silvo Plut). O serijskih morilcih v veliki meri razmišljamo in jih ocenjujemo stereotipno. V diplomski nalogi pa bomo na primerih iz tuje in domače prakse poskušali vendarle pokazati, da serijski morilci niso stereotipni pač pa lahko tudi zelo posebni.

Termin serijski morilec je načeloma rezerviran za tiste posameznike, ki morijo v civilnem kontekstu. Pri njih gre za popolno odsotnost kakršnegakoli političnega motiva in praviloma tudi odsotnost ljudem razumljivih vsakdanjih, celo vsaj deloma opravičljivih motivov za umor, kot so koristoljubje, ljubosumnost, pohlep, maščevanje, zavist, samoobramba, opitost, itd. Serijski morilci kršijo vse uveljavljene pravine zločina, ki naj se zgodi z nekim razumnim ozadjem, oprijemljivim razlogom in po možnosti z ekonomskim učinkom – in prav to serijske morilce dela najbolj razvpite človeške plenilce današnjega časa (Šterk 2007, 16).

Ta nerazumnost morjenja, naj ne bo pomote, pa ni problem le za red in zakon in temu zavezane množice, ampak tudi za serijskega morilca samega. Eden od njih se je o tem izrazil takole: »Pravijo, da sem ubijal brez razloga. Mislim, da je moje ubijanje imelo razloge, samo ne vem, kakšne« (Olsen v Šterk 2007, 16).

Obstajajo trije tipi večkratnih umorov: množični (mass murder), verižni (spree murder) in serijski (serial murder). Temeljne komponente definicij različnih tipov umorov so število žrtev, prostor in čas (Šterk 2007, 16).

Kazenski zakonik (v Golob, 11) ne pozna izraza serijski morilec niti serijski umor. Določa pa, da lahko storilec umor stori na grozovit ali zahrbtnen način; ali stori dejanje iz koristoljubja, zato, da bi storil ali prikril kakšno drugo kaznivo dejanje, iz brezobzirnega maščevanja ali iz kakšnih drugih nizkotnih nagibov.

Šterkova in Vrtačičeva (2008, 4) poudarjata, da je vztrajanje na poenoteni etiologiji serijskih morilcev v resnici iskanje razloga, zakaj mi, »normalni« posamezniki, nismo taki, kot so serijski morilci oz. zakaj ne moremo biti taki. Dejstvo, da dokončnega in vse obsegajočega odgovora preprosto ni, je tesnobno, in tudi to je eden od vzrokov, da se kopičijo vedno nova znanstvena dela o tej temi. Serijski morilci večinoma niso popolni samotarji, ki živijo na družbenem obrobju, vsaj navidez namreč delujejo zadostno integrirani. So na videz čisto

običajni ljudje, z na videz čisto običajnimi problemi. Otroke vozijo v vrtec, ob nedeljah hodijo k maši, radi pomagajo (Fox, Levine v Šterk 2007, 20). Njegova morilska kariera traja 4,2 leta. Serijski morilec v 82 % ubija z rokami (ali z orožjem, ki zahteva bližino: nož, vrv, žica, ipd.), najpogosteje pa žrtev zadavi ali zabode (Holmes, Holmes v Šterk 2007, 18).

3.2 STEREOTIP SERIJSKEGA MORILCA

Uradno definicijo serijskega morilca smo že opisali, vendar pa je potrebno tudi izpostaviti, da o serijskih morilcih ljudje pogosto razmišljamo stereotipno. V povezavi s stereotipi pogosto sicer govorimo tudi o predsodkih, vendar zaradi krutosti dejanj serijskih morilcev v povezavi z njimi težko govorimo o predsodkih. Iz tega razloga nas bolj zanima stereotipizacija.

Kot družba tolpe ne definiramo kot serijskih morilcev prav tako ne morilcev po naročilu ali pa mafije. Celo, če ustrezajo splošni definiciji, ki obdobje mirovanja ter motive in ostale kritične dejavnike. Ali je torej nekdo iz tolpe ali pa morilec po naročilu manj kriv kot serijski morilec? Ker je ta definicija tako zelo nejasna, so imeli mediji krasno priložnost, da so sami definirali in oblikovali primer serijskega morilca - takega, ki ustreza njim. Javnost pa je sprejela dejstvo, da serijski morilci ubijajo samo nedolžne žrtve (Šterk 2007, 16 - 21).

Stereotip multiple morilcev – z razumom, zmedenim od tumorjev in halucinacij – je ameriški javnosti še preveč domač. Bili so klateži, nezadovoljneži, zgube in zamerljivci. Ted Bundy, ameriški serijski morilec, posiljevalec in nekrofil, pa na videz ni spominjal na nikogar od njih. Imel je vse osebne lastnosti, ki so cenjene v Ameriki, ki zagotavljajo uspeh in spoštovanje. Rad je imel otroke, bral je poezijo, pokazal je hrabrost, ko je na ulicah Seattla ujel tatiča torbičarja, rešil je utapljajočega se otroka, rad je imel naravo, spoštoval je starše, bil odličen študent, ukvarjal se je z obupanimi ljudmi v kriznem centru in, z besedami nekega občudovalca: » Ted je lahko bil s katero koli žensko je hotel - bil je tako privlačen! » (Nordheimer v Šterk in Vrtačič 2008, 7).

Ker stereotipi niso samo opisi ali prototipi, so tudi vrednotenja in pričakovanja o obnašanju članov določene skupine, so problematični. Uletova (2005, 57) poudarja, da stereotipi namerno ali nenamerno potvarjajo stvarnost. Njihova problematičnost torej ni toliko posledica kognitivne in psihološke pomanjkljivosti ali zgrešenosti procesa kategorizacije. Problematični so zato, če in kadar postanejo orodje političnega in ideološkega presojanja (Ule 2005, 57).

3.3 MEDIJSKA REPREZENTACIJA SERIJSKIH MORILCEV

»Ameriški serijski morilci so precejnjeni« (Štefančič v Šterk in Vrtačič 2008, 10); kljub medijskim reprezentacijam in javni podobi serijskega morilca kot značilnega ameriškega morilca se tipičen ameriški umor zgodi z nekim »razumljivim« motivom, vanj pa so (podobno kot v tipičen slovenski umor) vpleteni ljudje, ki se med seboj poznajo (znanci, ljubimci, sosedje) (Jenkins v Šterk in Vrtačič 2008, 10). Vendar taki umori nikogar več ne zanimajo.

Tudi serijski morilec Ian Bradley (v Šterk in Vrtačič 2008, 10) je v svoji knjigi ugotovil, da mediji pretiravajo: »Mediji v svojem pohlepu, da bi prodali čim več časopisov in si zagotovili čim večjo gledanost, namerno pretiravajo in s tem povečujejo javno histerijo in paniko v zvezi s serijskimi morilci.«

Serijski morilec je, pa če to hočemo ali ne, ena najbolj prepoznavnih pop ikon sodobnega časa, je zvezdnik potrošniške družbe in čista posebljenost treh največjih zahodnih fascinacij: krvi, smrti in zvezdnitva. Biti serijski morilec je v sodobnem času dokaj dobičkonosno početje. Številni morilci so dosegli slavo, primerljivo s slavo filmskih zvezdnikov, da sploh ne omenjamo množice filmskih upodobitev njihovih podvigov – vse od Langovega filma *M*, posnetega davnega leta 1931, pa do trilogije o Hanibalu Lectorju (Šterk 2007, 10).

Bistvo naše kulturne identifikacije, v pomenu, kaj smo, pride od izhodiščnega vprašanja, kaj nismo oz. kaj je slabo, napačno, krivdno, kaj je napaka. Slabe novice so barometer tega, kako dobro in pravilno je naše življenje. To je abstraktna vizija konstrukcije reda in obvladovanja sprememb (Ericson in drugi 1987, 356). Ali pa, kot je v pismu lokalnemu časopisu že leta 1978 »bentil« serijski morilec Dennis Rader, takrat poznan le pod psevdonimom BTK morilec (aretirali so ga šele leta 2005): »Koliko jih moram pobiti, preden pridem v časopise?« (Schmid v Šterk in Vrtačič 2008, 5). Koketiranje z mediji, pravita Šterkova in Vrtačičeva (2008, 5) je sploh ljuba prostočasna aktivnost serijskih morilcev. Ta pristop je uporabljal že Jack Razparač, ki naj bi po »samo« petih truplih na londonske časopise naslovil več kot tristo pisem (res pa je, da se ne ve, koliko, če sploh, je bilo res njegovih). V tej luči so zanimiva tudi lažna priznanja nedolžnih državljanov, češ, da so prav oni zagrešili umore, ki jih policija pripisuje neznanemu serijskemu morilcu. Tako je na primer umore Karle Homolka in Paula Bernarda leta 1993 »priznalo« kar deset ljudi (Gibson v Šterk in Vrtačič 2008, 5). Vsi bi bili radi serijski morilci in to je najkrajša pot do slave. Serijski morilci imajo medije radi in mediji njih, njihova grozovita dejanja se dobro prodajajo.

Serijski morilec, če se ne zadovolji že z zbiranjem klipov o svojih podvigih (po podatkih FBI to počne večina serijskih morilcev), pogosto naveže stik z mediji (to počne skoraj vsak peti serijski morilec). Šterkova in Vrtačičeva (2008, 10) pravita, da medijske reprezentacije serijskih morilcev pomaga skrivati dejstvo, da je serijski morilec »fascinanten« predvsem zato, ker je – običajen, nevpadljiv in »normalen« kot vsakdo med nami – uspel uresničiti svoj (ameriški) sen o slavi, pa čeprav s silo. »Jaz sem edini član naše družine, ki je v življenju uspel,« je dahnil Paul Knowles, ki so ga aretirali za umore osemnajstih ljudi.

Šterkova in Vrtačičeva (2008, 4) poudarjata, da je serijski morilec v popularni kulturi, pa tudi v drugih medijskih podobah (v poročilih, dokumentarnih filmih idr.) prikazan bodisi kot pošast, ki flirta s hudičem, kot utelešenje zla, bodisi kot psihotični blaznež na psihoaktivnih drogah – vedno pa kot nekdo, ki nas sicer lahko zanima in fascinira, težko pa se z njim identificiramo. Slednje zlasti velja, ko govorimo o »mainstream« produkciji, v obrobnejših prezentacijah pa to ni nujno pravilo (Šterk in Vrtačič 2008, 4).

Tudi po videzu sodeč serijski morilci nikakor ne izdajajo, da so drugačni od drugih ljudi. Po odkritju jih ljudje praviloma opišejo z izrazom »a guy next door«, nekdo, ki nikakor ne izstopa, s katerim nikoli ni bilo nikakršnih težav, še več, večina jih je naklonjeno sodelovala v stvareh, ki zadevajo sosesko, bili so vljudni in v bežnih stikih lepo vzgojeni. Večkrat ko ne, se izkaže, da so si jih ljudje zapomnili po čem lepem, po lepih očeh, po spoštljivem odnosu do starejših in za kar nekaj serijskih morilcev, tudi za našega Pluta, se je v medijih govorilo (in pisalo), da so imeli nasmeh Mona Lize (Šterk 2007, 20).

V nadaljevanju zato predstavljamo dva primera serijskih morilcev, ki sta bila stereotipno »običajna« in hkrati zaradi medijske reprezentacije stereotipno »monstruozna«. Šterkova in Vrtačičeva (2008, 8) namreč poudarjata, da za »običajne« serijske morilce (torej ne tiste fiktivne iz filmov) v nasprotju z njihovimi medijskimi reprezentacijami velja, kar ob prvem stiku z mediji po njihovi aretaciji povedo sosede, prijatelji, bivši sošolci: »Bil je tako običajen, nevpadljiv, normalen.« Medijska reprezentacija serijskega morilca pa ga potem spremeni v »monstruoznega«.

3.3.1 KEN IN BARBIE KILLERS

Šterkova (2007, 320) ju predstavlja kot mlada zakonca: Paul Kenneth Bernard in Karla Homolka, uspešna poslovneža, »yuppija«, ki sta umorila štiri ženske, med njimi tudi Karlino sestro. Bernardu pripisujejo še številne druge zločine, med drugim tudi petnajst posilstev. Karla je v zameno za blažjo kazen pričala proti njemu in leta 2005 so jo, takrat staro 35 let, po dvanajstih letih izpustili iz zapora, Bernardo pa prestaja dosmrtno kazen. V nadaljevanju bom oba serijska morilca imenovala Ken in Barbie. To je namreč poimenovanje, ki sta ga pridobila v medijski reprezentaciji zaradi mladosti in privlačnosti.

Sikora Quinlan (1996, 123) s pomočjo kvalitativne analize medijskih tekstov v tem primeru ugotavlja, da so se mediji osredotočili na določene teme, in sicer: primerjavo krivde med Kenom in Barbie, policijo (kot tistim elementom, ki dogodke in zločine interpretira), žrtve (kot mučenike) ter sodstvo, ki je zaščitnik obeh strani (pravične kazni za zločince in pravično zadoščenje za žrtve). Ken in Barbie sta bila skozi medijske tekste poimenovana kot »najbližja soseda«, »univerzitetno izobražen par«, »lepa in šarmantna gospod in gospa«. Žrtve so novinarji poimenovali kot »deviške, nedolžne, mladostne« (Sikora Quinlan 1996, 123). Ken je v novinarskih tekstih poleg omenjenih imenovanj, ki so značilna za zakonski par, torej oba morilca, imenovan tudi kot »pošast«. Mediji so ga torej postavili na nivo »živali«, poimenujejo ga kot »grabežljivca«, »hudiča« in nekoga, ki je »drugačen od nas«. Sikora Quinlan (1996, 124) poudarja pri njegovi medijski reprezentaciji tudi dihtomijo med »yuppie« in »monster« podobo. Policija je v tekstih predstavljena negativno (kot ne dovolj učinkovita), identično podobo ima v medijskih tekstih tudi pravosodni sistem. Ko avtorica spregovori o vplivih kulture na medijsko reprezentacijo serijskega morilca, pri tem poudarja, da so bolj kot serijski morilec v ospredju vrednote sodobne družbe. Poimenovanja kot so: »hudič«, »pošast«, »žival« ali pa za žrtev »deviška«, »nedolžna« so pomembna predvsem zato, da se mi počutimo kot drugačne, dobre, državljane, ki spoštujejo zakon (Sikora Quinlan 1996, 130). Ko govorimo o »nas« pa vključujemo tudi »njih«.

Poleg tega pa Sikora Quinlan (1996, 124) opozori tudi na izpostavitve »yuppie« življenjskega stila v medijski reprezentaciji (mlad, uspešen poslovni človek), ki je vrednota naše sodobne družbe. Ken je namreč ravno to – mlad, izobražen, poslovno uspešen. Podoba vodenja (managementa), materialnih dobrin in uspešnosti so cenjene vrednote v naši kulturi.

Ken je torej reprezentacija teh vrednot - skozi medijsko reprezentacijo njegovih zločinov je ta vrednota posredovana subtilno in celo pozitivno. Reprezentacija življenjskega stila mladega para služi kot izhodišče za zgodbo, kako sta bila krivca »kaznovana«. Bila sta običajen par, ki ima lepo hišo, dober avto in družinskega psa, ki predstavlja družinsko srečo. Na eni strani torej uspešna (prezentirana v ameriških medijih celo kot »blond« zakonca) zakonca, ki pa v svoji normalni podobi Kena in Barbie tajita skrivnostno zgodbo o posilstvih, mučenjih, umorih nedolžnih žensk in ravno zaradi svoje običajnosti dolgo nista spoznana za kriva? Medijska reprezentacija tega primera torej predstavlja naslednja izhodišča: potlačena dvojnost, vrednota individualnosti, spoštovanje uspešnosti in yuppie življenjskega stila ter potrebo po varnosti.

Davey (1994) v svoji raziskavi: *Karla's web: A cultural investigation of the Mahaffy – French murders* (v Sikora Quinlan 1996, 56) pravi, da so mediji ta primer pokrivali izključno zaradi finančne koristi, torej zaradi vrednote, ki je ključna za kapitalistično ideologijo. Mediji namreč kreirajo potrebo občinstva, da se zanimajo za zločine in zločine naredi veliko bolj skrivnostne kot pa v resnici so. Obenem Davey (v Sikora Quinlan 1996, 56) opozarja na to, da je primer imel vseskozi dve identiteti: »uspešen yuppie« in »pošast«. Slednje je dalo zločinom dramatično in mistično noto. Ta značilnost opisa potrjuje dejstvo, na katerega v zvezi s tem primerom opozarja Jenkins (v Sikora Quinlan 1996, 57), ko pravi, da so serijski morilci v popularni kulturi vse od 80-ih let prejšnjega stoletja reprezentirani v podobi »hudiča« in celo bitja z nadčloveškimi močmi. Fotografije s poroke, opis yuppijevskega življenjskega stila pa opozarjajo bralca ali gledalca medija, da gre pri serijskih morilcih za običajno osebo, ki je v nekem trenutku sposobna zagrešiti nerazumljiv zločin (Sikora – Quinlan 1996, 58). Sikora – Quinlan (1996, 61) za ponazoritev k omenjenemu primeru navaja novinarski prispevek z naslovom »Blood wedding« (People 1993), kjer novinar opiše Kena s pomočjo metafore »pošast«. Revija People (1993) v novinarskem prispevku opisuje preteklost in sedanost para in zločinov, ki sta jih zagrešila. V slovenski jezik naslov »Blood wedding« prevedemo kot »Krvava poroka« in konotira dvojni pomen: poroka kot simbol praznika in veselja, zveze in zaveze, kjer ima poseben pomen nedolžnost in nevestina »bela« obleka ter na drugi strani beseda »krvava«, ki bralce spomni na storjene zločine. Par je opisan kot »princ in princesa«. Opisana sta kot »popolna«, »mlada«, »blond«, »privlačna«, »ljubka«, »Ken in Barbie«, »sosedica«, »sanjska«. Pozitivne podobe v novinarskem prispevku so v oči bodeč kontrast negativnim konotacijam, ki jih bralec ustvarja skozi poimenovanja (Sikora Quinlan 1996, 61).

3.3.2 ROSEMARY WEST (in Fred)

V tem poglavju obravnavamo medijsko reprezentacijo Rosemary (in Freda) West. Umori so se zgodili med leti 1967 in 1979. Številnih trupel niso odkrili vse do leta 1994. V začetku je bil za umore dvanajstih žensk obtožen samo Fred, toda kasneje je bila za deset od njih obtožena tudi Rosemary. Fred West je naredil samomor leta 1995 in Rosemary se je sodilo sami. Obsojena je bila leta 1995 zaradi desetih umorov (Storrs 2004, 9 – 29).

Ženske, ki morijo, so ponavadi predstavljene kot »črne vdove« (tako so poimenovane ženske, ki ubijejo moža, otroke ali katerega drugega sorodnika) ali pa kot »angeli smrti« oz. »milostni morilec« (ženska, ki umori nekoga zaradi sočutja do njega). Kelleher in Kelleher (1998, 10) pa menita, da ženske – serijske morilke spadajo predvsem v dve kategoriji: ženske, ki so umor zagrešile same in tiste, ki so ga zagrešile skupaj s partnerjem. Rosemary West je torej ena od slednjih. V medijski reprezentaciji ženske serijske morilke se po mnenju Naylorja (1995, 81) pojavljajo naslednji načini predstavitve: »brezmadežna/prostitutka«, »ženska morilka iz strasti«, »nora ženska«, »pošast – čarovnica – hudičevka«, »kriminalna ne-ženska«, »manipulativna ženska«. Diskurza, ki sta se pojavila v primeru Rosemary West sta bila predvsem: seksualni in zakonski (vezan na pojem zakonodaja oz. vezan na pojem zakonodajnih institucij). Pri medijski reprezentaciji Rosemary West so mediji v veliki meri spregledali krivdo moškega in se osredotočili predvsem na žensko sprevrženo seksualnost. Celotne njene žrtve so zato dobile negativni predznak: »lezbijke«, »ubežniki«, »štoparji«, »posvojenci«. Poleg tega pa je seksualni diskurz pokazal tudi na nematerinskost Rosemary West - postala je simbol slabe matere. Kot par sta Rosemary in Fred West delovala kot povprečna Britanca - heteroseksualen par z majhno hiško, z otroci in družabnim življenjem. Nič v njunem življenju ju ni izdajalo, da se za njunimi vrati dogaja nasilje (Storrs 2004, 9 - 29).

Kot smo videli v medijski reprezentaciji Ken in Barbie killers in kot je mogoče ugotoviti pri medijski reprezentaciji Rosemary West (in Freda), si mediji pogosto izberejo zanimivejšega v paru serijskih morilcev. Medijske reprezentacije serijskih morilcev so fascinantne, vendar, kot smo videli, niso enake.

4 SILVO PLUT

Tako javno mnenje kot psihiatrična stroka sta Silva Pluta morda res utemeljeno, a vsekakor prehitro obsodila. Prvi zato, ker so slovenski mediji ter ljudska domišljija možnost, da se je pri nas končno spet pojavil serijski morilec, sprejeli z odprtimi rokami. Drugi pa zato, ker je bilo Pluta naravnost nujno izločiti iz socialnega okolja za najdaljše možno časovno obdobje; nekaj, kar se s serijskimi morilci dogaja povsod po svetu. Glede na njihove minimalne možnosti uspešne rehabilitacije ne brez razloga (Šterk 2007, 223).

4.1 OSEBNA BIOGRAFIJA

Pri medijski reprezentaciji Silva Pluta bomo analizirali novinarske prispevke v časniku *Direkt in Delo*. Ti novinarski prispevki prikazujejo Silva Pluta v okviru novinarskega diskurza. Koširjeva (1988, 11) poudarja, da medijske novice niso preslikava stvarnosti, ampak so poročila o njenih različnih podobah oz. interpretacija stvarnosti. Zato, da bi podali nek relativno nevtralen referenčni okvir in relativno nevtralen izraz dogodkov ter oseb, ki so relevantni za našo temo, pa navajamo tudi biografijo Silva Pluta. Poleg tega pa velja omeniti, da se tako literatura kot znanstveni uvidi po odgovore odpravijo v isto smer – v iskanje virov in razlag za morilčevo zlo; v njegovo otroštvo, biologijo ipd. (Šterk in Vrtačič 2008, 15).

Silvo Plut se je rodil v vasi Božakovo, nedaleč od Metlike in meje s Hrvaško, kot drugi otrok Bernarde Nade Plut (rojene Bajuk), ki je že imela sina Antona, ob Silvovem rojstvu starega eno leto. Vsi trije so živeli na posestvu Silvove babice po materini strani na naslovu Božakovo 23. Mati je bila zaposlena v tekstilnem obratu Beti v Metliki, oče France pa je delal v Nemčiji in se je le enkrat mesečno vračal domov. Takrat naj bi veliko popival in se doma znašal nad ženo in nad otrokoma. Bil je zelo nasilen in agresiven, Silvo je v preiskovalnem zaporu povedal, da ju je z bratom skozi okno metal na dvorišče; da sta se branila, ko sta malo odrasla, pa sta se postavila v bran tudi materi. Očeta se je bala vsa družina, čeprav jo je denarno podpiral in otrokoma tu in tam prinesel kakšno igračo. Tudi mati je bila do otrok izredno nestrpna, fizično kaznovanje ni bilo nikakršna izjema. Zaradi slabih materialnih razmer sta bila otroka že zgodaj prisiljena k težkim fizičnim opraviloma na posestvu (Šterk 2007, 219).

Za opis Silva Pluta navajamo izvedensko mnenje iz Psihiatričnega izvida in mnenja o Silvu Plutu, ki ga je naredil doc.dr. Slavko Ziherl, dr. med., višji svetnik ter sodni izvedenec za psihiatrijo za Okrožno sodišče v Ljubljani (II Kpd 61/2006 v Šterk 2007, 219 - 233).

Izvedensko mnenje opisuje Silva Pluta kot nekoga, ki je v » razvojno neugodnem okolju odrasel v človeka, ki je slabše opremljen s kognitivnimi sposobnostmi. Njegove intelektualne sposobnosti so na spodnji meji povprečja. To pomeni, da je sicer sposoben razumevanja vsakdanjih družbenih odnosov in situacij, je pa njegovo mišljenje preprosto in lagodno (ne zdi se mu potrebno vlagati kakšne dodatne miselne napore za razumevanje zapletenejših situacij).«

Pri tem izvedensko mnenje ne pojasnjuje samo vzrokov, ampak tudi posledice razvojno neugodnega okolja.

Ob zanemarjanju v otroštvu in ob pomanjkanju občutkov varnosti in ljubezni je svoje občutke manjše vrednosti že zgodaj prekrival z negativnim potrjevanjem v obliki kršenja šolske discipline. S takim negativnim potrjevanjem lastne vrednosti je nadaljeval v odraslo obdobje. V odnosu do drugih ljudi sebe povečuje, v drugih pa išče napake in jih poskuša razvrednotiti. Sebe postavlja v središče dogajanja (je torej egocentričen), vzroke za svojo morebitno druženo nesprejemljivo ravnanje pa pripisuje drugim ljudem in okoliščinam. Zato tudi ne čuti krivde za svoja dejanja. Prepričan je v svoj prav in je hkrati povsem neuvideven za svoje pomanjkljivosti. Ob tem pa je – kar je značilno za ljudi z nezavedno slabo samopodobo – sumničav in maščevalen. Zelo pomembni so mu občutki moči, ki si jih pridobi s svojim agresivnim vedenjem in ustrahovanjem. Ob čustvenem pomanjkanju v otroštvu je postal človek, ki ga čustva drugih bolj malo zanimajo in se v čustva drugih tudi ne zmore vživeti. Ker ne čuti kakšne posebne tesnobe (ali strahu), zlahka navezuje stik z ljudmi, a se zaradi pomanjkanja nesposobnosti pozitivnega čustvovanja in vživljanja v čustva drugih, ni sposoben globlje navezati. Njegovi čustveni odzivi so nepredvidljivi, pogosto lahko izbruhne v jezo že brez večjega zunanjskega vzroka. Tako odzivanje je posledica nizkega praga za frustracije (ne prenese oviranja svojim težnjam in željam, ter nasprotovanja svojemu mišljenju). Na tako nasprotovanje ali oviranje njegovih teženj se lahko hitro odzove z besedno in telesno agresivnostjo. Tedaj mu ni mar posledic njegovega ravnanja, ki jih je sicer sposoben predvideti. Je torej impulziven in slabo obvladuje vzgibe negativnih čustev. Alkohol še dodatno oslabi tako njegovo obvladovanje svojega ravnanja, oziroma mu je pod vplivom alkohola še manj mar, kako se vede. Ena njegovih osebnostnih značilnosti je tudi, da se ni sposoben učiti iz negativnih izkušenj, kakršna je na primer kazen za družbeno nesprejemljivo vedenje. Značilni zanj so tudi občutki notranje praznine in osamljenosti, zaradi česar potrebuje veliko zunanjih vzpodbud, da bi te občutke odpravil in da bi si morda zapolnil nezaveden občutek nesmiselnosti življenja. Občasno to lahko pripelje tudi do samopoškodbe ali poskusa samomora. O svojem spolnem življenju sicer ne pove nič posebnega. Res je sicer, da je veliko časa preživel v zaporu in torej ni imel priložnosti za kakšne resnejše zveze z ženskami (zanika pa, da bi ga moški spolno privlačili), a zadnjih nekaj let na prostosti je le imel nekaj zvez z ženskami. Ker se je nesposoben zaljubiti ali globlje navezati na žensko, so bile te zveze le zadovoljitev spolnih potreb. Tako je imel večino spolnih odnosov s prostitutkami. Res se je po lastni pripovedi proti koncu prestajanja kazni zapora navezal na dekleta, ki je bilo zapito in

ga je – kljub temu, da je vedela, kaj je storil – sprejemala. To je bilo v danih okoliščinah priložnost zanj, da je lahko na prostih izhodih zadovoljeval svoje potrebe. V bistvu to pomeni, da je v odnosu do žensk neobčutljiv, nekako negotov, predvsem pa z njimi ne more pristno komunicirati. To potrjuje tudi GRISS. Na tem testu namreč odstopajo od normale prav »moška neobčutljivost«, »negotovost« in »ne – komunikativnost«. Opisane osebnostne lastnosti so tako izražene, da kažejo na disocialno osebnostno motnjo Silva Pluta. Diagnozo potrjujejo podatki iz psihiatrične ambulante in njegova osebnostna zgodovina. Za človeka s tako močno izraženo disocialno osebnostno motnjo je značilno, da kaže kot otrok znake hiperaktivnosti (po stari klasifikaciji »minimalne cerebralne disfunkcije«) in drugih vedenjskih motenj. Poleg tega pa zelo pogosto taki otroci odraščajo ob očetu, odvisnem od alkohola, ki je izrazito nasilen.

Izvedensko mnenje Silva Pluta tudi generalizira, kar pa je tudi osnova za stereotipizacijo.

Kot je pri tovrstnih osebnostih običajno, se je Silvo Plut že zgodaj navezal na alkohol. Alkohol mu namreč pomaga lajšati občutke morebitne duševne praznine, pa hkrati tudi olajša sproščanje duševnih napetosti. Za njegov odnos do alkohola je značilno, da ima pogosto močno željo po pitju, da slabo obvladuje pitje (se – ko ima priložnost in ni ovir v njegovem okolju – zlahka napije), da veliko časa prebije ob pitju alkohola (posebno po daljšem vsakodnevnem opijanju). Njegovo pitje alkohola v zaporu (če je njegova pripoved točna) pa kaže, da se mu toleranca na alkohol ne večja. Njegov način pitja kaže torej nekatere značilnosti sindroma odvisnosti od alkohola.

Pove nam tudi, kako dogodke v času umora opisuje Silvo Plut oz. kako doživlja svoje dejanje in samega sebe:

Dogodke v času kaznivega dejanja opisuje tako, da ni mogoče zanesljivo opredeliti, kakšno duševno dogajanje je usmerjalo njegovo vedenje. Kljub očitno spolno nasilnemu ravnanju, zanika vsakršno spolno vzburljenje. Tudi pričakovane občutke uživanja ob nasilju in občutkov moči odločno zanika. Se je pa ves čas zavedal, kaj počne in je to tudi hotel početi. Pred tem je po lastni pripovedi popil eno pločevinko piva. Čeprav je sprva – ker je pil na prazen želodec – čutil vpliv alkohola, pa v času samega obravnavanega dogodka takega vpliva ni več čutil.

Na osnovi prejšnje vsebine pa se izvedensko mnenje zaključi tudi z oceno teže kaznivega dejanja: » Menim, da je bila v času kaznivega dejanja njegova razumska presoja, kakršne je sicer sposoben, ohranjena. Popolnoma se je namreč zavedal, kaj počne. Njegova sposobnost obvladovanja svojega ravnanja je bila zaradi njegove impulzivnosti morda nekoliko zmanjšana, a ne bistveno.»

4.2 KRIMINALNI DOSJE

Predno na kratko opišemo kronologijo zločinov, za katere je bil Silvo Plut dejansko obtožen, želimo potem, ko smo izpostavili Psihiatrični izvid in mnenje o Silvu Plutu izpostaviti tudi začetek njegove kriminalne poti. Naš vir v tem primeru je sodni dokument iz knjige Serijski morilec – normalen psihopat pataloške matere (Šterk 2007). Novinarji v analiziranih prispevkih namreč tudi na podlagi »kriminalne biografije« svoj pogled in načine reprezentacij Silva Pluta upovedujejo kot kredibilne in zdravorazumske.

Silvo Plut začne svojo kriminalno pot najprej s poskusom posilstva. V sodnem spisu (Sodba K.39/86 – 25, 1 v Šterk 2007, 220) pa ni omenjeno samo posilstvo pač pa tudi materina smrt.

Dve leti zatem (po materini smrti), ko naj bi Silvo Plut dobro dopolnil 18 let, je prvič prišel v navzkriž z zakonom; obtožen je bil poskusa posilstva. Dne 11. septembra 1986 je okoli 9. ure zvečer v Jurovskem Brodu, nedaleč od Božakovega, na poti s traktorjem domov srečal mladoletno Marico P. Traktor je ustavil ob cesti, Plut pa jo je peš zasledoval kakšen kilometer. »Pristopil ji je s hrbtom, z eno roko jo je prijel za usta, jo potegnil s ceste in zrušil na tla. Ko se je ta nahajala v klečečem položaju, se je ulegel na tla za njenim hrbtom in ji začel odpenjati zadrgo na hlačah. Čeprav se je upirala in vpila je ni izpustil, nato pa mu je Marica dejala, da naj jo izpusti samo za eno uro, češ da ima nujen opravek, potem pa se bosta dobila pri neki hiši, kjer se mu namerava prostovoljno predati. Da potrdi resnost svoje ponudbe, mu je za garancijo dala svojo majico. Ko jo je izpustil, ji je zagrozil, da jo bo ubil, če mu je lagala. Marica je stekla proč in medtem izgubila tudi čevlje. Plut jih je pobral, sedel nazaj na traktor, se odpravil na dogovorjeno mesto in tam čakal kakšno uro. Ker se dekle ni vrnilo, se je odpravil naprej, na poti ga je prestregla policija in ga odpeljala v preiskovalni zapor v Karlovec. Na sojenju je bilo ugotovljeno, da je žrtev utrpela le neznatne poškodbe, Silvo je izrazil kesanje, izgovarjal se je na alkohol, sodišče je ugotovilo, da še nikoli prej ni bil kaznovan ter da je v svojem bistvu nenevaren. Obsodili so ga na pogojno kazen šestih mesecev, k temu pa je najbolj prispevalo mnenje sodnega izvedenca – psihiatra Vjekoslava Mitrečiča, ki je Pluta spoznal za »duševno zaostalo in emocionalno nezrelo osebo, ki je imela v času storjenega kaznivega dejanja bistveno zmanjšane sposobnosti razumevanja dejanja in nadzora nad vedenjem .

V nadaljevanju ponovno navajamo opis prvega umora, ki ga je zagrešil Silvo Plut. Ta se je zgodil 16. februarja 1990, ko je Silvo Plut umoril Marjanco Matjašič.

Prvi umor se je zgodil 16. februarja 1990, ko je Plut umoril Marjanco Matjašič. Po poskusu posilstva, ko ni imel erekcije, je Matjašičevo z udarcem pobil na tla ter jo začel besno zbadati z nožem, in sicer v trebuh in prsi, večkrat v predel spolovil, prerezal ji je obe dojki, z več potegi prerezal vrat in obe nogi v

področju kolčnega sklepa, zdravnik je naštel 32 vbodov. Za umor je bil Silvo na svoj 22. rojstni dan obsojen na 15 let zapora, ki naj bi ga prestajal na Dobu. Kazen je preстал zaradi vzornega vedenja že po 13 letih (Šterk 2007, 222).

Drugi umor Silvo Plut zagreši v Srbiji. Opis tega umora je pomemben tudi zato, ker se zgodi samo malo pred umorom dogodka, ki ga analiziramo mi v medijski reprezentaciji Silva Pluta (umor Ljubice Ulčar). Prav umor Jasmine Đosić oziroma sojenje poteka namreč celo vzporedno s sojenjem za umor Ljubice Ulčar. Ali je sočasnost obeh umorov morda še krepila verodostojnost novinarskih prispevkov pa ni predmet naše analize.

Kmalu zatem je odpotoval v Srbijo, kjer je sodeloval v nekaj ropih, dokler ni 18. novembra 2004 umoril svojo drugo žrtev, Jasmino Djošić. Tudi njeno truplo je naknadno izmaličil. Večkrat ji je prerezal vrat, vbodi so se nahajali po vsem telesu, največ jih je bilo v predelu trebuha (Jasmina je bila noseča), kamor je Plut vrezal tudi znak X, na stegnih pa so zdravniki sodne medicine našli vrezano črko U. Na truplu naj bi našli tudi sledove ugrizov, Plut naj bi Jasmini »z zobmi z živega telesa trgal koščke mesa (Mag v Šterk 2007, 223).

Kot smo že omenili, pa Silvo Plut kmalu po umoru v Srbiji svoj zločinski »pohod« nadaljuje v Sloveniji. Zgodi se dogodek, ki je predmet naše analize v *Delu* in *Direkt*. Le petnajst dni za tem, 24. februarja 2006, je na Dolgem Brdu pri Jančah ponoči vdrl v hišo Mirka Ulčarja in njegove žene Ljubice, ki ju ni bilo doma. Nekaj po peti uri zjutraj sta se zakonca vendarle vrnila in v hiši našla Pluta z nožem v eni in sekiro v drugi roki. »Kaj mislita, da vaju bom tako dolgo časa čakal,« jima je zabrusil, ju porinil v dnevno sobo, z udarci pobil na tla in zvezal (KBODT, 5 v Šterk 2007, 225).

Sklepna beseda okrožne državne tožilke svetnice Tatjane Devčić Svetek nadaljnje dogajanje povzema takole:

Začel mu je očitati (Mirku Ulčarju), da je kriv, da je moral iti v Srbijo, da je zaradi tega preganjan in da bo za vse skupaj plačal. Poudaril je, da on nima več kaj za izgubiti. Potem se je obrnil k Ljubici in ji rekel, da ve, kaj se je zgodilo v Srbiji ter, da bo tudi njej to napravil... Vzel je električni strojček za striženje las in nekaj delal Ljubici ter ji potem ukazal, da naj da noge narazen. Sam (Mirko Ulčar) je imel pokrito glavo in je mislil, da Ljubico posiljuje. Nato je začel z nožem nekaj delati Ljubici in jo spraševati, ali ima kaj mesa ali je to samo špeh. Sklepal je, da ji z nožem nekaj dela po trebuhu. ... Slišal je njene krike. Medtem ko je to počel Ljubici je ves čas govoril: »Sedaj boš videla svojega Boga in bosta že še videla, kaj bo, sedaj se je šele začelo!« nato je Plut odnesel ali zvelkel Ljubico v kopalnico in so njeni glasovi bili vse šibkejši, nazadnje pa je popolnoma utihnila. Njemu (Mirku Ulčarju) je tedaj

uspelo, da si je najprej na rokah osvobodil vezi, nato pa še na nogah. Odšel je v vežo in tedaj opazil Pluta, ki je tedaj prihajal iz kopalnice in govoril, sedaj si pa ti na vrsti (KBODT 5 Šterk 2007: 225) .

In v nadaljevanju:

Mirku Ulčarju je uspelo zbežati k sosedom, in ko se je v njihovem spremstvu vrnil v hišo, Pluta več nikjer ni bilo, Ljubica pa je vsa okrvavljena in komaj še živa, zvezana in s kuhinjsko krpo v ustih ležala na tleh kopalnice. Poklicali so policijo, Ljubica Ulčar je vmes umrla in sodni izvedenec Eduard Kralj je lahko samo navedel vzroke smrti: »Neposredna vzroka smrti sta bila zunanja krvavitev in zračna embolija, ki sta sledili vreznini na vratu s prerezanjem zunanje jungularne vene in vbodlini v spodnjem delu vratu, s predrtjem leve brahiocefalne vene (vene inominate) v prsnem košu. Vbodlina v spodnjem delu vratu je bila najverjetneje prizadejana tako, da je storilec porinil koničasto in ostrorobno orodje v vrat oziroma prsni koš žrtve. Storilec se je nahajal višje od žrtve, jo prijel za lase, potegnil glavo nazaj in s tem izpostavil del žrtvinega vratu ter zabodel v globino prsnega koša (SSSP v Šterk 2007, 226).

V Končni besedi okrožnega državnega tožilstva (v Šterk 2007, 225) je zapisano, da je predstavnik Inštituta za sodno medicino Eduard Kralj, na sodišču pričal tudi o drugih ranah na telesu Ljubice Ulčar: »Bila je porezana po prsnem košu, spodnjem in zgornjem delu trebuha in po spolovilih. »

Šterkova (2007, 227) izpostavi, da je Okrožno sodišče v Ljubljani je 2. oktobra 2006 Silva Pluta spoznalo za krivega umora Ljubice Ulčar in poskusa umora Mirka Ulčarja. Prisodilo mu je 45 let oz. najvišjo zaporno kazen 30 let. Plut se je skupaj s svojim zagovornikom pritožil na izrek sodbe na višje sodišče, saj je ves čas sojenja vztrajal, da Ulčarjeve ni umoril. Ker pa je bil obsojen na najvišjo kazen v Sloveniji, bi o sodbi višjega sodišča moralo odločati še vrhovno sodišče in šele tedaj naj bi bila sodba pravnomočna. Ampak po razglasitvi sodbe v Nišu 26. aprila 2007, kjer so mu za zločine, storjene v Aleksincu (tudi za umor Jasmine Đosić), izrekli najvišjo možno zaporno kazen (40 let), je po izreku sodbe Silvo Plut storil samomor: »...si je v noči na 28. april 2007 Plut sodil sam.« Po preliminarnih ugotovitvah naj bi zastoj srca povzročila mešanica zdravil, ki jih je dobival v priporu, in še neznane snovi. Oporoke ni pustil za sabo. Prijateljici Nataši je napisal poslovilno pismo, v katerem ji je izpovedal ljubezen in jo prosil, naj vzame njegove stvari, da ne bi prišle v neprave roke. Pisal je tudi upravi zapora, naj o njegovi smrti pošlje telegram njegovemu edinemu prijatelju – kdo je to, se ne ve (Šterk 2007, 227).

V osebni biografiji in kriminalnem dosjeju so torej opisani vzroki, ki naj bi pojasnili, zakaj je Silvo Plut postal serijski morilec (in torej kakšne so bile posledice teh vzrokov), opisan je poskus posilstva in opis treh umorov. V analiziranih novinarskih prispevkih v časnikih *Delo* in *Direkt* ne bomo analizirali samo novinarske prispevke v času umora, kazni in samomora Silva Pluta (vsi trije so opisani skozi sodne dokumente v tem tekstu) pač pa tudi čas pokopa serijskega morilca, vendar tega v sodnih spisih in drugih uradnih dokumentih ni (dovolili smo si jih imeti za relativno objektivni vir) in bomo zato vezani izključno samo na medijske tekste oz. novinarske prispevke.

5 ANALIZA DISKURZA V MEDIJSKI REPREZENTACIJI SILVA PLUTA

Medijske analize (Glasgow University Media Group v Erjavec 2000, 675) kažejo, da je mogoče z uporabo subtilnih jezikovnih in vizualnih tehnik izkrivljati podobo družbene realnosti ter da je mogoče družbene skupine iz različnih družbenih slojev predstaviti neenakopravno in s predsodki. Pri analizi vsebine razlikujemo dva osnovna pristopa, in sicer kvantitativnega in kvalitativnega. Naša analiza poročanja o Silvu Plutu v časnikih *Delo* in *Direkt* temelji na kvalitativni analizi. V nadaljevanju bomo opisali oba pristopa in utemeljili odločitev, zakaj smo izmed obeh izbrali kvalitativno analizo. Na našo izbiro pa je seveda vplivalo poznavanje obeh metod in razumevanje razlik med njima.

Osnovna značilnost kvantitativne metode je povzemanje raznovrstnega, a primerljivega jezikovnega gradiva s pomočjo statističnih podatkov (Ritsert v Pevec 2004, 9). Pri kvantitativni metodi analize vsebine je v ospredju pogostost oziroma frekvenčnost pojavljanja jezikovnih kategorij, ki so v kontekstu raziskave pomembne (Berger 1998, 23). Ena osnovnih nalog kvantitativne analize vsebin je objektivni in sistematičen pristop, s čimer naj bi bili tako pridobljeni rezultati zanesljivejši (Ritsert v Pevec 2004, 9). Kot kritika kvantitativne metode so se pojavile kvalitativne metode preučevanja. V primerjavi s kvantitativnimi načini preučevanja je osnovna prednost kvalitativnih pristopov v tem, da zavestno in trajno zasledujejo multiple konotacije, različne možne interpretacije, latentne smiselne strukture (Ritsert v Pevec 2004, 10). V kvalitativni analizi so tako pomembnejši vzorci ali celote kot pa distribucije pogostosti. Dopušča rekonstrukcijo pomena in analizo posamičnih primerov. Kvalitativna analiza je za nas pomembna predvsem zato, ker v besedilih odkriva dimenzije, ki jih zgolj opazovanje pogostosti pojavljanja izbranih jezikovnih enot ne pozna.

5.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA

Deviantnost, v osebi ali predmetu, ki odstopa od normalnega, je močna razsežnost novic, in večina ljudi si ustvari sliko »drugačnosti« predvsem skozi novice iz množičnih medijev (Ericson in drugi 1987, 3 - 4). Pri razumevanju, na kakšen način so serijskega morilca reprezentirali novinarji *Dela* in *Direkta* v analiziranem obdobju se bomo oprli na kritično diskurzivno analizo, ki je uporabna za analizo in preučevanje besedil, ker po mnenju Fairclougha (1989, 71) zbistri in naredi prepoznavne zamegljene odnose moči med diskurzom in družbo.

Po Faircloughu (1995a) je kritična diskurzivna analiza družboslovna metoda, katere predmet raziskovanja je npr. medijski tekst, medijski govor ali lingvistična družbena interakcija. Ideološki vidiki uporabe jezika in relatije moči so pogosto nevidni in zgolj implicitni. Naloga kritične diskurzivne analize je, da nejasne vidike diskurza naredi vidne. S tem kritično diskurzivna analiza intervenira v družbeno prakso in družbena razmerja in je zato sestavni del političnega aktivizma, usmerjenega proti rasizmu, seksizmu, homofobiji in podobno. Kritične lingviste zanima jezik v vsakdanjem življenju, v časopisu, govoru in podobno. Bistvo kritične diskurzivne analize je v njeni intervenciji na strani dominiranih in zatiranih skupin proti dominirajočim skupinam. Narava diskurzivne analize je zaradi predmeta raziskovanja (tekst, govor, lingvistična družbena interakcija) prvenstveno interpretativna. Ker ne obstaja zakon, ki bi zagotavljal, da imajo stvari en sam resničen pomen, ki se ne bo spreminjal v času in prostoru, je analiza omejena na interpretacijo (Fairclough 1995a).

Van Dijk (1993, 249 – 250), ki velja za enega od utemeljiteljev kritične analize diskurza, to dokaj novo raziskovalno področje opiše kot študij, ki preučuje vlogo diskurza v (re)produkciji dominanc, pri čemer dominanco definira kot zlorabljenost oz. kot »uveljavljanje socialne moči s strani posameznih institucij ali skupin, ki rezultira v družbeno neenakost«, tako kulturno, razredno in spolno kot tudi politično, etnično in rasno. Moč na različne načine, bolj ali manj (ne)posredne in bolj ali manj prikrite načine demonstrira tudi na ravni diskurza.

Analitike zato natančneje zanima predvsem, kakšno vlogo v procesih reprodukcije moči igrajo posamezne jezikovne strukture, govorne strategije in druge lastnosti teksta, govora, verbalnih interakcij in komunikacijskih dogodkov nasploh, in to zlasti v navezavi na

diskurzivne strategije elit, saj so te tiste, ki učinkovito vzdržujejo dominantni položaj in status quo neenakosti, so torej nosilke socialne dominanc (Čepič in Vogrinčič 2003, 313).

Poseben problem v analizi tekstov predstavljajo t.i. odsotnosti. Medtem ko analize diskurza omogočajo izvrstne uvide v to, kar je v tekstu prisotno, je tisto, kar v njem manjka, s perspektive sociokulturne analize ravno tako pomembno (Fairclough 1995a, 5). Pri tem kontekst med prisotnostjo in odsotnostjo v tekstu, presenetljivo, ni oster, saj se implicitna vsebina teksta nahaja nekje na pol poti med eno in drugo.

Če rečemo, da diskurzivni dogodki delujejo ideološko, pa to ne pomeni, da so lažni v smislu lažne zavesti ali da imamo dostop do privilegirane pozicije, s katere lahko razsojamo o resnici in neresnici. Res pa je, da diskurzivni dogodek lahko pripomore k reprodukciji odnosov moči. Kljub temu pa naj kritična analiza diskurza ne bi ostala indiferentna do vprašanj resničnosti, pa naj gre za izpuščene vsebine, izkrivljanja z namenom prepričevanja ali za popačene ideološke reprezentacije (Čepič in Vogrinčič 2003, 316).

Faircloughova metoda torej temelji na deskripciji, interpretaciji in pojasnitvi. Jezikovne značilnosti so opisane, odnos med produkcijskimi in interpretativnimi procesi diskurzivne prakse ter tekstem je interpretiran, odnos med diskurzivno in družbeno prakso pa pojasnjen. Kritično diskurzivna analiza torej odkriva pomankljivosti, odnose neenakosti in nepravilnosti, dominacije in podrejenosti, zakritosti, odkriva vzroke diskriminatornih praks in tudi subjektivnosti ter odsotnosti objektivnosti. S pomočjo kritično diskurzivne analize bomo izpostavljene probleme analizirali v časniku *Direkt* in *Delo* in zato ju je potrebno tudi predstaviti.

5.2 ČASNIKA *DELO* IN *DIREKT*

Novinarski diskurz se realizira prek množičnih medijev. Koširjeva opozarja, da lahko analiziramo medije z mnogih vidikov, in sicer v luči lastninskih razmerij, političnega delovanja, organizacije dela, kakšen vpliv imajo na sprejemnike, s kakšnimi vsebinami so napolnjeni, kakšne oblike diskurza uporabljajo (Košir 1988, 14).

Mc Nair (1995, 47) pravi, da bi morali obravnavati medije predvsem kot politične akterje. Pri tem ugotavlja, da se mediji predstavljajo kot avtonomni vir znanja, ki ne samo informira, ampak ljudi ščiti pred zlorabo moči.

Na kakšne načine in zakaj ravno tako je reprezentiran Silvo Plut v *Delu* in *Direktu* bomo opazovali skozi različne kriterije, med njimi je gotovo ena pomembnejših lastniška struktura, iz katere posledično izhaja tudi vizija, ciljna publika in organiziranost vsebine. Medijska moč je namreč tudi po mnenju Bašič Hrvatine in drugih (2005b, 12) tesno povezana z ekonomsko močjo in, seveda, z na prvi pogled nevidno, vendar prisotno politično močjo. V medijskem prostoru se tako pojavijo vsebine, ki pritegnejo čim večji krog občinstva, so zanimive za oglaševalce in prinašajo dobiček. Problematičnost, na katero opozori Erjavčeva (1999, 95 - 97) je, da novinarji in uredniki pogosto popustijo pod pritiski medijskih lastnikov. V zvezi z našo odločitvijo, da analiziramo novinarske prispevke v *Delu* in *Direktu*, bomo prikazali vpliv lastništva na njuno medijsko vsebino.

5.2.1 ČASNIK DELO

Začetki družbe Delo d.d segajo v leto 1955, ko je bilo vpisano kot Časopisno založniško podjetje Slovenski poročevalec. Časopis *Delo* je torej začel izhajati že v komunistični Jugoslaviji in izhaja še danes. Prav iz tega razloga, ker je začel izhajati že v času SFRJ, je dolgo časa veljal za »levi« oz. celo »komunistični« časopis. Dnevni časopis *Delo* velja zaradi svojega nacionalnega značaja, splošne informativnosti in dobre medijske pokritosti države za osrednji slovenski časnik.

Od prvotne ideje, da bi Delo d.d. ostalo v rokah zaposlenih, nekdanjih zaposlenih, njihovih družinskih članov in bralcev, ni ostalo skorajda nič – po skoraj 18 letih privatizacije so najvplivnejši slovenski dnevni časopisi »prehodili« dolgo pot: namesto družbenih lastnikov so dobili državne (Bašič Hrvatine 2005a, 4). Če si podrobneje ogledamo, kdo so lastniki časopisa *Delo*, vidimo, da imajo v Pivovarni Laško skoraj 30 % delež KAD, SOD ter družbi Infond Holding in Infond ID, ki so tudi med lastniki Dela d.d. Ostali deležei so v rokah investicijskih družb, ki so jih ustanovile banke in zavarovalnice, v katerih imata KAD in SOD še vedno pomembne deleže in katerih lastnica je – posredno ali neposredno – še vedno država. Pomembni lastnici obeh Infondov sta družba Radenska, ki je v večinski lasti Pivovarne Laško, in matična družba, banka Nova KBM, ki je tudi v večinski lasti skladov KAD in SOD ter

Zavarovalnice Triglav, ta pa je spet v 85 % lasti skladov KAD in SOD. V preteklosti se je že dogajalo, da so prav prodaje lastniških deležev KAD in SOD v medijih pomembno vplivale na koncentracijo medijske lastnine pri posameznem lastniku (Bašič Hrvatin in drugi 2005b, 209). Po tej lastniški strukturi, če jo strnemo na kriterij večinskega lastnika, je to Pivovarna Laško. Delo d.d. izdaja dva pomembna dnevnik, in sicer: *Slovenske novice* in *Delo* ter tednik *Nedelo* skupaj s še nekaterimi revijalnimi prilogami, kot so *Ona*, *Vikend*, *Delo in dom*, *Polet*, *Delo FT*, *Mag in Total Tedna*. Posledice koncentracije najbolj občutijo novinarji. »Novinarski darvinizem« temelji na tem, da zaposlene držijo v nenehnem strahu, da bodo izgubili službo (OSCE v Bašič Hrvatin in drugi 2005b, 23). Sredi julija 2005 je npr. nadzorni svet uprave Dela, d.d. predlagal, da zamenja odgovornega urednika (Bašič Hrvatin in drugi 2005b, 6) in v istem letu ukine tudi tedenski časopis *Deloskop* (Bašič Hrvatin in drugi 2005b, 176).

Čeprav naj bi dnevnik *Delo* bil nacionalni medij z visoko stopnjo informativnosti pa moramo izpostaviti pomislek Bašič Hrvatinove in drugih (2005b, 176), da novinar, ki podpiše plačano obvestilo in mu s tem zagotovi verodostojnost, ali novinar, ki ne objavi neke informacije, ker se boji, da bo škodovala interesu njegovih lastnikov ali njegovem položaju, je samo simptom sistema, v katerem je javna komunikacija podvržena interesom dobička. Naša temeljna predpostavka torej je, da se, ko gre za »dilemo« interesi ljudi ali interesi dobička, vodstvo medija vedno odloči za drugo. In prav na tej točki, opozarja Bašič Hrvatinova in drugi (2005b, 176) je treba analizirati moč medijskih lastnikov in njihovo možnost vplivanja na vsebino medijev. Kot navaja Bašič Hrvatin (2004), je struktura nadzornih svetov slovenskih dnevnikov podobna strukturi nadzornih svetov njihovih največjih lastnikov, ki so hkrati največji oglaševalci, lastniki oglaševalskih agencij, predsedniki uprav ali nadzornih svetov največjih bank. In slednje postavlja torej pod vprašaj tako kredibilnost kot tudi (informativno) vsebino v časopisu *Delo*.

5.2.2 ČASNIK DIREKT

Časopisna družba Dnevnik d.d. velja za drugo največjo medijsko hišo v državi. Izpostavljamo jo zato, ker je *Direkt* 100 % v njeni lasti.

Časopisna hiša Dnevnik d.d. izdaja dnevni časopis *Dnevnik*, dnevnik *Direkt*, *Nedeljski dnevnik* in revijalne priloge. Gre torej za družbo, ki se formalno ukvarja z založništvom, toda

ves svoj denar vlaga v nakupe delnic marine, term, zavarovalnice in distribucijske hiše. Večinski lastnik časopisa Večer pa je banka in z njo povezana investicijska družba v večinski lasti države (Bašič Hrvatin 2004, 26 – 27).

Že oglaševalska kampanja, ki jo je v letu 2005 imel *Direkt*, je opozorila na njihovo vsebino in ciljno publiko. Šribarjeva (2005, 7) pravi, da idejno izhodišče oglaševanja časopisa *Direkt* temelji na verovanju oz. lažnem verovanju, da je druga stran javno eksponiranih pokvarjenost, ki jo je – kot neko generalno lastnost določene skupine ljudi – treba razkriti; pokazati je treba »pravo resnico« slavnih ali vsaj znanih. Slogani oglaševalske kampanje so bili: »Brez milosti«, »Kjer estrada nastrada«. Na slogan oglaševalske kampanje *Direkta*, ki ga pojasnjuje Šribarjeva (2005, 7) lahko navežemo tudi mnenje Lutharjeve (1997, 54 - 55), ki pravi, da tabloidi uporabljajo narativizacijo in ne argumentacije, sami sebe pa predstavljajo kot »transparenten izraz resničnih dogodkov, ki ne reprezentira ali celo konstruira, temveč odseva resnični svet /.../ svoje občinstvo naslavljajo kot prejemnike faktičnih informacij.« Iz tega torej sledi, da je *Direkt* časnik s tabloidno vsebino.

Na prvi strani se tudi v *Direktu* sicer pojavljajo najpomembnejši aktualni dogodki iz sveta politike, gospodarstva in športa ter dogodki iz sveta, vendar je njihova "interpretacija" bistveno drugačna kot v časniku *Delo*. Časnik *Direkt* ponuja atraktivne fotografije in hitra, udarne vesti. Ne samo s področij politike in gospodarstva pač pa tudi s področja pop kulture, erotike in kriminala (ta je sicer prisoten tudi v *Delu*).

V zvezi s senzacionalističnim stilom v dnevniku *Direkt* pa velja omeniti tudi zanimivo dejstvo, ki ga navajata Kalin Golob in Poler Kovačič (2005, 290), da se je slovensko novinarstvo s senzacionalističnim načinom pisanja srečalo konec 80 – let 20. stoletja. Korošec (Korošec v Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 290) meni, da se je zametek senzacionalizma pojavil prav s poročanjem o serijskem morilcu Metodu Trobcu v *Delu*. Torej ne v *Direktu* in ne v tabloidnem časniku. Kalin Golob ter Poler Kovačič (2005, 290) prav tako navajata, da zametke senzacionalizma, značilnega za tabloidni tisk, najdemo v običajnih, »resnih« časopisih, kar je bilo seveda povezano z izjemnostjo (takrat) prvega in edinega primera množičnega morilca na Slovenskem. Dogodki v povezavi s Silvom Plutom so v časniku *Direkt* bili vsekakor "novica dneva" in so obsegali celo po več strani, pogosteje pa so se pojavljali tudi na naslovnici. Tako kot časnik *Delo* ima svojo spletno stran tudi *Direkt*.

5.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN TEZE

Novičarski diskurz je družbeno konstruiran in zato se moramo nujno vprašati o reprezentaciji serijskih morilcev, kot nam jo posredujejo novinarji. V tem poglavju bomo torej poiskali odgovor na, kako je serijski morilec Silvo Plut predstavljen v časnikih *Delo* in *Direkt*.

Preveriti želimo dve osnovni tezi. Časopis *Delo* prevladujoče reprezentira Silva Pluta in z njim povezane dogodke v institucionalnem in neoliberalnem diskurzu, časopis *Direkt* pa prevladujoče reprezentira Silva Pluta in z njim povezane dogodke v mitološkem diskurzu in v okviru mitske sheme sovražnika.

Prispevke, objavljene v *Delu* in *Direktu* analiziramo v obdobju od 24.februarja 2006 do 19. junija 2007, ker se nanašajo na ključne dogodke: umor Ljubice Ulčar, sojenje in izrek sodbe, samomor Silva Pluta in pogreb Silva Pluta. Ključni datumi so: 24. februar 2006 – umor Ljubice Ulčar , 2. oktober 2006 – izrek sodbe, 28. april 2007 – samomor Silva Pluta , 19. junij 2007 – pogreb Silva Pluta. Metodološko podlago za analizo novinarskega diskurza o serijskem morilcu Silvu Plutu smo našli v delih Van Dijka (1998, 1991), Fowlerja (1991) in Fairclougha (1995a). Vsi našeti avtorji medijske vsebine analizirajo kot določen tip javnega diskurza ter ga analizirajo na makro in/ali mikro ravni.

5.4 MAKRO ANALIZA NOVINARSKIH PRISPEVKOV: ANALIZA TEM

Na ravni makro analize novinarskih prispevkov smo se osredotočili na analizo prevladujočih tem. Izhajamo namreč iz predpostavke, da so ravno te teme, ki jih bomo analizirali, izrazi obsežnejših, tako imenovanih globalnih pomenov, ki jih ni mogoče neposredno zajeti, zato pa so prisotni v diskurzih (Van Dijk 1988, 30) o serijskem morilcu Silvu Plutu.

Tema je v splošnem to, o čemer diskurz govori. Hkrati je tudi neke vrste povzetek oziroma glavno bistvo komunikacije (Van Dijk 1988, 30). Ali še drugače povedano, tema je torej pomenska oziroma semantična makrostruktura oziroma to, o čemer besedilo govori na makroravni (Van Dijk 2001, 102). Medijske teme govorijo o tem, kateri dogodki, ki so se zgodili v povezavi s Silvom Plutom, so pomembni, oziroma, kateri so imeli visoko novičarsko vrednost.

Rezultati analize so pokazali, da so bile najpomembnejše teme, ki so se pojavile v analiziranem obdobju v časopisu *Direkt* in *Delo* teme: ZLOČIN, KAZEN, SAMOMOR in POGREB. V okviru teh tem pa bomo analizirali načine, na katere je reprezentiran Silvo Plut v obeh časnikih.

5.4.1 ZLOČIN

Delo in *Direkt* sta dogodke, povezane s Silvom Plutom upovedala kot zločin. V ta tematski sklop spada novinarsko poročanje o žrtvi, načinu umora in preiskovalni akciji policije, ko je bil Silvo Plut še na begu.

Delo in *Direkt* sta v svojih prispevkih predvsem tematizirala grozovitost zločina in velikost ter resnost policijske akcije in tako opozarjaja na »nevarnost« (glej primer 1 - 4). Da bi se nevarnosti, ki skupnost ogroža, izognili, moramo sodelovati vsi. Tako policija kot tudi civili.

- 1) Brutalni morilec, 37 letni Silvo Plut je na Dolgem Brdu nad Litijo vpricho 35 – letnega moža Mirka zverinsko posilil in zaklal 32 – letno Ljubico Ulčar. V nadaljevanju novinar pojasnjuje vzroke za umor: Šlo naj bi za maščevanje, saj je Mirko nekoč na sodišču pričal zoper Pluta, ki mu je že takrat zagrozil z maščevanjem (*Direkt* 2006a).
- 2) Po prvih ugotovitvah je osumljeni Silvo Plut v zgodnjih jutranjih urah, okrog šestih, na Dolgem Brdu vstopil v hišo Mirka in Ljubice Ulčar, 35 letnega domačina in njegove 32 letne žene, ju napadel in zvezal, nato pa se je z nožem spravil nad nesrečno žensko, ki je zaradi ran pozneje umrla (*Delo* 2006a).
- 3) Silvo Plut je še vedno na begu, ali in kdaj bo padel v roke policije, ki je že 17. februarja izdala tiralico za njim, da bi mu vročili obtožnico iz Srbije, pa ni jasno. Medtem so celotno območje že prečesali specialci v neprebojnih jopičih, oboroženi z brzostrelkami, vse poti in ceste v okolici pa nadzirajo policisti. Ali bodo uspešnejši kot njihovi srbski kolegi, ki jim je Plut zbežal v tujino, bomo še videli (*Direkt* 2006a).
- 4) Z delom bodo nadaljevali, dokler bo to potrebno, policija pa vabi vse ljudi, ki karkoli vedo o zločinu, ali kje je morilec, naj nemudoma pokličejo na 113 (*Direkt* 2006b).

Celoten opis dogodka ima značaj kriminalke. Šterkova (2007, 226) zločin, ki ga je storil Silvo Plut in dogodke v prvih dneh po zločinu komentira: »proces (iskanja) je potekal v neizmernem navdušenju medijev nad možnostjo, da je Slovenija po četrto stoletja spet dobila serijskega morilca.« Na ta način Šterkova tudi pojasni, zakaj se celo *Delo* v prvih dneh ne izogiba senzacionalnemu načinu poročanja. Kot pravi Langer (1998, 104) namreč mediji še posebej radi pripovedujejo zgodbe o »skupnosti v nevarnosti«.

Oba dnevnikarja se osredotočata na »kriminalni dosje« Silva Pluta in podrobno opisujeta njegov zadnji umor. Ta dogodek oba časnikarja opisujeta dramatično in s tem spodbujata družbo k moralni paniki. Zločin Silva Pluta namreč vsebuje vse naslednje elemente, ki jih za predpogoj nastanka moralne panike navajata Goode in Ben Yahuda (v Bulc 2003), in sicer: povišana stopnja zaskrbljenosti zaradi določenega stanja, povečana sovražnost usmerjena proti deviantom oziroma ljudskim hudičem, v družbi mora obstajati sorazmerni javni konsenz, da je deviantna skupina grožnja družbi, obstajati mora nesorazmernost domnevne grožnje v primerjavi z objektivnostjo problema (glej primer 5).

5) Drama, ki se je v petek okrog šestih zjutraj dogajala v hiši Ulčarjevih na Dolgem Brdu 4, je pretresla okoliške prebivalce, saj tako krutega zločina ne pomnejo. Tudi vsega vajene policiste in kriminaliste je spreletaval srh, ko so prišli na prizorišče grozljive smrti 32 – letne Ljubice Ulčar, ugotovitve preiskave pa so strnili v kazenski ovadbi (Delo 2006c).

5.4.2 KAZEN

Naslednja tema, ki sta jo časnikarja obravnavala v zvezi s Silvom Plutom, in sicer v obdobju, ko je potekalo sojenje, je tema kazni. V sklopu te teme se izpostavi problem ustreznosti kaznovanja (glej primer 6 - 8), pravičnosti sojenja pa tudi neustreznost delovanja družbe, države in njenih institucij. Novinarji v prispevkih izpostavljajo mnenja, ki niso preverljiva in so tudi neutemeljena z vidika strokovnosti, gre za splošne moralne sodbe brez širšega konteksta. S tem novinarji oblikujejo nezaupanje do pravnega sistema (glej primer 8 in 9) in drugih državnih institucij.

6) V anketi na vprašanje, ali bi si Silvo Plut zaslužil smrtno kazen, 85% ljudi odgovori pritrdilno in le 15% meni nasprotno (Direkt 2006e).

7) Za takšne bi morali imeti hujše kazni, poreče ob tem marsikdo, a ker sodijo Plutu v okvirjih kazenskega zakonika ter sodne prakse, utegnejo biti ob izreku sodbe mnogi sila razočarani. V maščevalni ihti pozablajo, da Silvu Plutu ne sodijo za umor Marjance Matjašič pred 13 leti, za kar je bil že obsojen in je odsedel zaporno kazen; tudi mu ne sodijo za umor ženske v Srbiji, temveč zgolj in samo za en umor – na Jančah (Direkt 2006k).

V rubriki Pisma bralcev - Dostmrtni zapor Da ali ne avtor zapiše:

8) Pri tako doslednem in neoporečnem spoštovanju pravic nekdanjega obsojenca in zdaj osumljenca pa nisem opazil, da bi se kaj dosti govorilo o pravicah in svoboščinah treh mladih žensk, ki so izgubile življenje na grozovit in v mukah, ne da bi kakorkoli izzvale storilca (Delo 2006g).

9) Zločinec, obsojen na dosmrtni zapor lahko vedno upa na pomilostitev, njegove žrtve pa so nepovratno izgubile življenje (Delo 2006g).

Novinarji na osnovi medijske reprezentacije serijskega morilca v analiziranih novinarskih prispevkih predstavljajo svet kot patološko strukturo (glej primer 10 - 12), za v svojem samem jedru »bolno«, njena bolezen pa je očitna zasvojenost z nasiljem (Šterk in Vrtačič 2008, 42). *Direkt* navaja dr. Ruglja, ki v zvezi s Silvom Plutom omenja predvsem slovensko družbo, v kateri naj bi odpovedale vse državne institucije. Analizirani novinarski prispevki konotirajo spremembo vrednot in sporočajo, da kriminaliteta ni problem izključno kaznovalnega aparata.

10) Po njegovem mnenju (po mnenju dr. Ruglja op. a.) je Silvo Plut normalni psihopat na patološko mamo in patološko družbo, kjer so odpovedali tako sodstvo kot policija in vsi drugi (Direkt 2006g).

11) V iskanju vsaj laične razlage, zakaj se je Plut s tako morilskim srdom loteval žensk, bi lahko bila uporabna informacija, da je bil Silvo Plut izjemno navezan na svojo mamo Bernardo, s katero si je posteljo delil vse do 16. leta, medtem ko je bil oče Adolf na delu v Nemčiji. Totalno pa se mu je utrgalo, ko je mati v svojem 42. letu umrla zaradi sedem kilogramov težkega tumorja na ledvicah (Direkt 2006g).

12) Rugelj med drugim piše, da je treba vsakemu človeku, tudi zločincu, dati možnost, da se učloveči, prevzgojni program pod avtoritativnim vodenjem moškega prevzgojitelja pa lahko traja najmanj 15 let: »Učlovečenje poteka pod določenimi pogoji, ki jih mora sprejeti. Če jih noče, naj hira v kehi » (Direkt 2006p).

Še več, Silvo Plut je v časnikih reprezentiran kot družbeni problem. Namreč, problem, ki ga predstavlja Silvo Plut je pravzaprav problem zadovoljstva državljanov z državo in njenimi institucijami. Konstrukcija družbenih problemov kot problemov posameznika skozi reprezentacijo Silva Pluta v obdobju sojenja in izreka sodbe je povezana predvsem z načini reprezentacije v okviru državnih institucij. Ko novinarji pišejo o Silvu Plutu pravzaprav več kot o serijskem morilcu povedo o državi, varnostnem sistemu in medijih (glej primer od 13 - 19).

13) Posebno zanimiv je bil v oddaji končni rezultat glasovanja gledalcev oddaje: kar 96 odstotkov anketiranih je odgovorilo, da pristojni organi niso naredili vsega, kar bi morali, da bi preprečili njegov zadnji zločin (Direkt 2006h).

14) Poslanska skupina Slovenske nacionalne stranke meni, da dogajanje v primeru Plut kaže na abotnost našega varnostnega sistema. »Nerazumljivo je, da so država in nekateri mediji zaščitili domnevnega večkratnega morilca,« so zapisali v izjavi za javnost (Delo 2006f).

15) Policija v zadevi Plut ni storila vsega, kar bi bila lahko, je ugotavljal notranji minister Dragutin Mate v sredo po seji vlade (Delo 2006i).

16) Sopriporniki so Pluta premikastili, zaradi zlomljenega nosu, zlomljenih reber, rane na glavi, še nekaj drugih poškodb in prestanih bolečin pa zdaj zahteva tri milijone in pol, ker po njegovem država ni poskrbela za ustrezno namestitev v priporu (Delo 2006h).

17) In v Sloveniji je mogoče Silva Pluta ter njemu podobne pospraviti zgolj v kaznilnico, ker pač nimamo ustrezne psihiatrične ustanove, kot jo imajo, denimo Hrvati, da drugih držav niti ne omenjamo (Direkt 2006k).

18) Zaradi tega objektivnega problema nas prihodnja usoda Silva Pluta v marsičem spominja na usodo na koncu samoobešenega Metoda Trobca. Ne v enem in ne v drugem primeru pa tudi v primerih mnogih podobnih obsojencev po slovenskih kaznilnicah ne moremo govoriti o pravem smislu kaznovanja, kaj šele o kakršnikoli prevzgojnih prizadevanjih. Tedaj postaneta kazen in ječa zgolj sredstvo za odstranitev psihopata iz družbe (Direkt 2006k).

19) Ta se je kljub pričakovani najvišji možni kazni v Sloveniji, torej 30 let zapora, danes dobesedno zlomil. Takoj, ko je predsednica petčlanskega senata Barbara Trebec Debeljak izgovorila magično številko 30, je prebledel in se iz stoječega stanja sesedel na klop, oblile pa so ga tudi solze, čeprav je ves čas sojenja deloval dokaj hladno (Direkt 2006š).

5.4.3 SAMOMOR

Tretja tema, ki sta jo oblikovala časnika, je bil samomor. Samomor Silva Pluta je skozi njegovo medijsko reprezentacijo prikazan kot zadnji krik na pomoč, ki je bil preslišan.

Samomor je v novinarskih prispevkih o Silvu Plutu tista tema, ki skozi reprezentacijo serijskega morilca definira družbo kot nadrejeno posamezniku. Samomor je prikazan kot upor proti instituciji, ki naj bi nadzorovala kriminalca.

20) Smole je na sobotni tiskovni konferenci poudaril, da so za njegovo varnost dobro poskrbeli, kljub temu pa Plutovega samomora niso mogli preprečiti (Delo 2007d).

Samomor Silva Pluta je predstavljen v okviru najbolj pogostih mitov o samomorilnosti (Robson 1989, 92 – 116). V medijski reprezentaciji o Silvu Plutu sta bila najpomembnejša mita neresnost namere (glej primer 21, 22) samomorilca in anonimno pismo (glej primer 23).

21) Sledili so občutki krivde; ker ga nisem resno jemala, saj je že dvakrat poskušal....pa na zadnjem obisku sem mu očitala, da laže (Direkt 2007e).

22) /.../ se je Plutovo stanje izboljševalo, je pojasnil Tomaž Smole, direktor Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, prav tako pri njem niso opazili samomorilnih nagnjenj (Delo 2007d).

23) Ljubljena moja Nataša! Moja prelepa srčna ljubezen, na smame začetku sprtejmi strastno vroč poljub in lep nežen, topel objem. In v nadaljevanju: Srčno te ljubim, Nataša. Ljubezen moja, naj ti bog poplača vse v dobrih delih, vse, kar si zame dobrega storila. Nataša moja zvesta, ne mi zameriti, tako je najboljša. Upam, da mi boš oprostila in me boš razumela. Veš, Nataši moja, ko sem bil zunaj, sem potreboval tako punco, ki ima karakter močan do sebe in do fanta. Da sem bil preje s teboj, ne bi bil sedaj tu, kjer sem. Bom te močno pogrešal, tvojo ljubezen, nežnost, toploto, objeme in najbolj bom pogrešal tvoje prelepe, nežne, sijoče učke. Močno sem si želel s teboj ustvariti sedanost in prihodnost, ali to zgloda ne bo mogoče (Direkt 2007f).

Problem depresivnosti oz. samomorilnosti je skozi anonimno pismo in uporabo imen personaliziran in družbenega akterja individualizira. Osebno pričevanje predstavi osebnost govorca, vzrok problema za samomor je prikazan kot odločitev posameznika, s tem se skozi medijsko reprezentacijo serijskega morilca Silva Pluta v družbi ohranja neoliberalni moralni red, naravnani na posameznika kot na gospodarja usode. Hkrati samomor Silva Pluta predstavlja njegovo lastno individualno (raz)sodbo (glej primer 24 - 26).

24) Odločil sem se, da grem pod zemljo, upam, da mi bo uspelo (Direkt 2007f).

25) Po prvih domnevah si je sodil sam s prevelikim odmerkom pomirjeval oziroma drugih tablet (Delo 2007e).

26) »Nataša, a veš, da je Silvo naredil samomor?«, sem v zgodnjih jutranjih urah sicer sončne sobote po telefonu vprašala edino živo dušo na tem svetu, ki ji je bilo mar za osovražena Silva Pluta, po Metodu Trobcu drugega najbolj znanega slovenskega morilca, ki si je le dan po srbski sodbi, ki so ga za umor Jasmine Đosić obsodili na 40 let zapora, sodil sam (Direkt 2007e).

5.4.4 POGREB

Četrta tema, v kateri sta *Delo* in *Direkt* reprezentirala Silva Pluta in z njim povezane dogodke, je bila pogreb. S temo pogreba se skozi medijsko reprezentacijo Silva Pluta kaže tradicionalna morala z distanco do tujega in drugačnega. Pokopališče je sveti kraj zato je tudi »dopustno«, da ga svojci umrlih ne želijo »oskruniti« s prisotnostjo tako sprevržene osebe, kot je serijski morilec. Tovrstno vrednotenje se spremeni v grožnjo, da bodo svojci pokopanih na

ljubljskih Žalah organizirali bojkot. Svojci torej vzpostavijo hierarhijo pokojnih, Silvo Plut je tisti pred katerim se mora družba zaščititi, zato ga je potrebno odstraniti.

Novinarski prispevki poudarjajo, da so se Silvu Plutu odrekli tudi njegovi najbližji. S tem ta odstranitev ni legalna, postane pa legitimna, ker ima svoj »alibi« v strinjanju množice, celo Plutovih najbližjih (glej primer 27). V novinarskih prispevkih je meja med nami in njim konstruirana kot meja med dobrimi in slabimi. Kot v klasičnih melodramatskih tekstih popularne kulture se v prispevkih odvija jasno polarizirana drama med dobrim in zlom (glej primer od 28 - 33).

27) Plutov oče se je sinu že zdavnaj odrekel, hrbet pa je svojemu morilskemu bratu obrnil tudi brat Anton (Direkt 2007g).

28) Kakor nam je povedal generalni direktor uprave za izvrševanje kazenskih sankcij Tomaž Smole, Plutovi svojci niso hoteli prevzeti trupla. Če pripornik nima družine ali če se mu sorodniki odrečejo, zavod za prestajanje kazni zapora na stroške sodišča poskrbi za pokop na najbližjem pokopališču (Delo 2007f).

29) Kot je povedal šef slovenskih zaporov Tomaž Smole, vse skupaj drži, vendar smo se tako odločili na pobudo Žal. Svojci že raztresenih na posvečenem kraju so namreč napovedali proteste (Delo 2007g).

30) V zvezi s Plutovo smrtjo se je pojavil še en zaplet, saj so se svojci pokopanih na Žalah uprli, da bi tam pokopali ali raztrosili tudi njegov pepel. Za zdaj se vodstvu zapora in pokopališča še nista odločili, kaj bodo s Plutovimi posmrtnimi ostanki. Morda jih bodo kljub protestom pokopali na Žalah, mogoče kje drugje, mogoče pa bo za to poskrbela njegova prijateljica Nataša, saj morilčevi svojci njegovega pepela nočejo (Delo 2007h).

31) Med tem pa na Upravi za izvrševanje kazenskih sankcij ugotavljajo, kaj naj storijo z žaro s Plutovimi posmrtnimi ostanki. Že minuli petek smo namreč pisali o tem, da so se svojci umrlih, katerih pepel je že raztresen na Žalah, uprli, zato so namesto Plutovega pokopa izvedli samo pogrebni obred (Direkt 2007i).

32) Žaro bi lahko pokopali kje drugje, in sicer je ena od možnosti pokopališče, na katerem so pokopali Metoda Trobca, saj tam ni bilo nobenega odpora (Direkt 2007i).

Obenem pa se v tej temi pojavi tudi etično vprašanje o svetosti življenja in smrti oz. antigonska perspektiva (glej primer 34 in 35).

33) Dilema: Kje bo pokopan Silvo Plut? Obsojeni morilec še po svoji smrti buri duhove. Svojci pokopanih na Žalah so se uprli nameri, da bi Plutove posmrtno ostanke posuli na prostoru za raztros. Pri tem se postavi vprašanje, ali sploh lahko kdo prepove ali prepreči pogreb /.../ ugotovili smo, da v nobenem od 47. členov ni predvidena taka prepoved. (Delo 2007i)

34) V novinarskem prispevku: Plutovega samomora niso mogli preprečiti novinar navaja izjavo generalnega direktorja Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij Tomaža Smoleta: »Vsak si zasluži mir po smrti.« (Direkt 2007i)

35) V kratki slovesnosti je zaporniški vikar opravil standardni katoliški obred, v katerem je boga zaprosil, naj bo pri sodbi Plutu milosten. /.../ Tiskovna predstavnik uprave nam je povedala, da gre za »delikatno zadevo« in da so javnosti pokazali dovolj. (Delo 2007g)

Silvo Plut na koncu sicer je pokopan, vendar umaknjen (glej primer 36) iz javnosti (anonimen). Dejstvo, da se je pojavil problem v zvezi s pokopom Silva Pluta in da je ta problem postal tema, kaže tudi na to, da ta tema ni vezana samo na vprašanje osebe (zločinca) pač pa pokaže tudi na nesposobnost države, vlade in institucij, čeprav ima država rešitev, ki je utemeljena v zakonu (glej primer 33).

36) Zloglasni morilec Silvo Plut, ki si je 28. aprila v ljubljanskem priporu vzel življenje s prevelikim odmerkom uspaval, je končno pokopan. Žaro so v soboto položili v anonimni grob na ljubljanskih Žalah, kot so sporočili z uprave za izvrševanje kazenskih sankcij, pa so ga na zadnjo pot pospremili samo zaposleni z Žal in predstavnik ljubljanskega zapora. (Delo 2007j)

5.5 MIKRO NIVO ANALIZE BESEDIŠČA: POIMENOVANJE

Po Fowlerju (1991) in Faircloughu (1995a) pa povzemamo mikro nivo analize – raziskavo lingvističnih značilnosti, ki sooblikujejo medijsko »resnico«. Kot pravi Fowler (1991, 25), ima vsaka oblika lingvističnega izrazja (izbira besed, oblika stavkov) v medijskem diskurzu svoj razlog. Podobno razmišlja Fairclough (1995a, 4 – 6), ko pravi, da je jezik v tekstu družbeni prostor, v katerem simultano potekata prepoznavanje in reprezentacija sveta. In kot meni tudi Koširjeva (1988, 12), ima isti dogodek v različnih relacijah različne pomene, na enake dogodek se lahko že v kratkem času v isti družbi gleda drugače. Novica je namreč reprezentacija sveta v jeziku (Fowler 1993). V analizi besedišča na mikroravni se bomo osredotočili na naslednje dimenzije analize diskurza: izbira besed, katere besede so izbrane in zakaj (Fowler 1993), stilistične in retorične prvine (metafore, ponavljanja, aliteracije, pretiravanje, nerelevantne podobnosti, senzacionalizem (Fairclough 1995).

Izhajamo iz predpostavke, da besedišče ni novinarjeva lastna kreacija, ampak je povezano z družbo in kulturo, v kateri novinar deluje (Erjavec 2003). Izbira besed namreč nosi v sebi ponotranjene ideološke pomene, ki se skrivajo za poročanjem časopisa (Erjavec in drugi 2000). Analiza besedišča nam bo pomagala ugotoviti, katere reprezentacije serijskega morilca Silva Pluta so bile prisotne v določenem analiziranem obdobju.

Osnovno vprašanje, s katerim si lahko pri analizi medijskih besedil pomagamo v zvezi s poimenovanji, se po Wodakovi (2001, 72) glasi: kako so osebe v besedilu poimenovane oziroma kako se avtor jezikovno nanje nanaša?

Poimenovanja, ki jih avtorji uporabljajo v novinarskih prispevkih smo razdelili na dve osnovni kategoriji: poimenovanja za *osebo* (Silva Pluta) in poimenovanja za *kaznivo dejanje* (umor Ljubice Ulčar). Ker želimo pri tem ugotoviti, kako je Silvo Plut reprezentiran v novinarskem diskurzu, bomo poimenovanja navajali po kronološkem zaporedju, iz česar bomo ugotovili, kakšna reprezentacija Silva Pluta se pojavlja v obdobju *umora, sojenja, samomora in pogreba*.

5.5.1 POIMENOVANJA ZA OSEBO

Ko novinarji v svojih prispevkih pišejo o umoru Ljubice Ulčar uporabljajo za morilca poimenovanja kot so: »brutalni morilec«, »kriminalec«, »pošast v človeški podobi«, »morilec«, »domnevni večkratni morilec«. Serijski umor je v časniku *Direkt* in *Delo* predstavljen kot elaboriran sodoben mitološki sistem, v katerem morilci predstavljajo »najhujšo stvar na svetu« (glej primer 1 in 3), ultimativnega »drugega«, ki prebiva v svetu moralnih in duhovnih vrednot, ki so v nasprotju z vrednotami večinske družbe (Jenkins v Šterk in Vrtačič 2008, 23).

- 1) Brutalni morilec 37 – letni Silvo Plut je na Dolgem Brdu nad Litijo... (Direkt 2006a).
- 2) Letos je minilo 16 let, odkar Silva Pluta spremlja pečat kriminalca (Delo 2006b).
- 3) /.../, bodo sodniki poslali za zapuhe pošast v človeški podobi (Delo 2006c).
- 4) Morilca na vislice! (Direkt 2006e).
- 5) /.../zaščitili domnevnega večkratnega morilca, so zapisali v izjavi za javnost (Delo 2006f).

Šterkova in Vrtačičeva (2008, 4) govorita o nas kot o normalnih posameznikih, ki nismo taki, kot so serijski morilci oz. o tem zakaj ne moremo biti taki. Po njunem mnenju (2008, 4) je namreč dejstvo, da dokončnega in vseobsegajočega odgovora na to vprašanje preprosto ni, vsaj tesnobno. V času sojenja je Silvo Plut v novinarskih prispevkih poimenovan kot nekdo, ki je patološki (egocentrik, maščevalnež, frustriranec, normalni psihopat na patološko mamo). Silvo Plut je reprezentiran kot nekdo, ki mu ne gre zaupati, ker ne deluje normalno oz. njegova dejanja niso normalna. Med poimenovanji, ki so tipična za serijskega morilca, pa se je pojavilo tudi poimenovanje, ki ga velja izpostaviti, in sicer gre za dve poimenovanji (sopomenki), vezani na terorizem, ki se pojavita v časniku *Direkt*: »slovenski terorist« (glej primer 11), »Bin Laden« (glej primer 11). Oba poimenovanja sta metafora za sovražnika. Ta metafora deluje skozi opcijo nasilja. Lik serijskega morilca namreč prežemajo prav predstave brezdušnega telesa, ki so v še bolj čistem tipu zastopane pri novodobnem dežurnem zlobcu popularne in medijske kulture, v teroristu (Šterk in Vrtačič 2008, 130). Po Karim (v Achugar 2004, 304) so namreč nasilje, lakomnost, pohlep in barbarstvo osnovna značilnost stereotipa o islamu. Poleg tega pa bi metaforo »terorist« prevedli še v največjo personifikacijo (značilno prav za tabloidne medije) zla, in sicer v »hudiča« (»hudič« je »terorist« in »hudič« je »Bin Laden«). Podobno prisposodbo najdemo tudi v *Delu*, ko novinar uporabi metaforično poimenovanje »pošast v človeški podobi« (glej primer 3). Ko pa je zlo enkrat utelešeno v

»hudiču«, je soočenje z njim odprto, srečanje z njim pa dobi razumljiv in človeški značaj, ki ga drugače ni (Anshen 1985, 160 – 161).

Konstrukcija (mitološkega) sovražnika v slovenski družbi (državi), in sicer skozi medijsko reprezentacijo Silva Pluta v časniku *Direkt* (v *Delu* je tak način reprezentacije Silva Pluta prisoten samo, ko novinarji pišejo o umoru), poteka preko mehanizmov najprej politične deligitimacije in diskreditacije, potem depersonalizacije in dehumanizacije do končnega obračuna; idealni sovražnik je namreč absolutna razlika idealiziranega pripadnika določene matične skupine (Velikonja 2003, 11). Serijskim morilcem se namreč, kot je razvidno tudi iz uporabljenih poimenovanj za Silva Pluta v časniku *Direkt*, pripisujejo karakteristike, ki so bile v preteklosti atributi različnih, večinoma domišljijjskih zunanjih sovražnikov, vključno z vampirji, volkodlaki in kanibali (Lotringer v Šterk in Vrtačič 2008, 23).

V zvezi z mitsko figuro sovražnika, ki smo jo analizirali že v poimenovanju »terorist« pa želimo opozoriti tudi na medijsko reprezentacijo Silva Pluta kot ne – človeka (glej primer 13). S tem v zvezi bi lahko rekli, da gre za najhujše nasprotje v medijski reprezentaciji Silva Pluta. Dr. Rugelj namreč Silva Pluta na tak način postavi na najnižjo stopnjo, ga najbolj »poniža«. Seveda pa s tem sebi da status »Odrešenika«, kljub temu, da gre pravzaprav za resocializacijo zločinca in ne za odrešenje v biblijskem smislu, je poimenovanje skozi metaforo »učlovečiti« tako močno, da dobi povsem drug, bolj sakralen pomen.

Obenem velja poudariti (glej primer 6 - 8, 10 - 13, 15, 17), da vsa tovrstna poimenovanja delujejo v okviru mitske figure sovražnika, razlikujejo se le v svoji intenzivnosti. Celo poimenovanja, ki delujejo na videz izven mitske figure sovražnika (glej primer (14, 19) izražajo sovražnost. Mitska figura sovražnika je izhodišče za medijsko reprezentacijo Silva Pluta Redka so poimenovanja, ki so vezana samo na pravni status kriminalca oz. le na njegovo lastno ime in se pojavljajo prevladujoče v časniku *Delo* (glej primer 9, 16, 18, 21).

- 6) On je živi norec, nihče v vasi vam ne bo nič povedal (Direkt 2006g).
- 7) Silvo Plut je rezultat in posledica družbe pataloških mater, ki zafurajo svoje sineke (Direkt 2006i).
- 8) Po njegovem mnenju je Silvo Plut normalni psihopat na pataloško mamó in pataloško družbo (Direkt 2006i).
- 9) Kdo je odpovedal v zgodbi o Silvu Plutu? (Delo 2006f).

- 10) Vročje bo tudi na nadaljevanju sojenja zoper množičnega morilca Silva Pluta, saj bo na prostor za priče stopil njegov nekdanji pajdaš Hubert Ocvirk (Direkt 2006l).
- 11) Plut, **slovenski terorist**. Čeferin bi me rad naredil za **Bin Ladna** (Direkt, 20.7. 2006h).
- 12) Silvo Plut je egocentrik, maščevalnež, frustriranec (Direkt 2006p).
- 13) Rugelj med drugim piše, da je treba vsakemu človeku tudi zločincu, dati možnost, da se **učloveči** (Direkt 2006o).
- 14) Morilec Silvo Plut odkril Boga (Direkt 2006r).
- 15) /.../, ker ne mara človeka z grešno dušo (Direkt 2006r).
- 16) Silvo Plut se je ob sodbi lahko samo še razjokal (Direkt 2006š).
- 17) Sojenje slovenskemu monstrumu v Nišu (Direkt 2006t).
- 18) Bo danes konec grozljivke z morilcem Plutom v glavni vlogi (Direkt 2007a)?
- 19) Plut s ciničnim nasmehom sprejel pet mesecev zapora (Direkt 2007b).
- 20) Morilcu Ljubice Ulčar so potrdili kazen 30 let zapora (Delo 2007b).
- 21) Bodo Pluta obsodili na najvišjo kazen (Delo 2007c)?

V obdobju, ko novinarji pišejo o samomoru, so poimenovanja za Silva Pluta v obeh časnikih, torej v *Delu* in *Direktu*, nevtralna. Silva Pluta v *Delu* novinarji poimenujejo kot »mrtvega pripornika«, »razvpitega slovenskega pripornika« in »samomorilca« (glej primer 21, 24, 25). V časniku *Delo* so se avtorji izogibali komentiranju in metaforičnim poimenovanjem za Silva Pluta in uporabljali predvsem poimenovanja, ki so pojasnila njegov trenutni status npr. »mrtvi pripornik« (glej primer 21) in »razvpiti slovenski pripornik« (glej primer 24).

V časniku *Direkt* se sicer še pojavijo pretiravanja v poudarjanju krutosti zločina Silva Pluta oz. krutosti njega kot serijskega morilca skozi poimenovanje »najhujši slovenski morilec žensk« (glej primer 24), vendar se jim *Direkt* že izogiba in uporablja pretežno nevtralna poimenovanja npr. uporabo imena (glej primer 23), časnik *Delo* pa poimenovanja, ki Silva Pluta reprezentirajo skozi njegov status (glej primer 22, 25 in 26).

- 22) Paznik je v soboto zjutraj med razdeljevanjem zajtrka našel v celici mrtvega pripornika (Delo 2007d).
- 23) Čeprav je Silvo Plut v poslovilnem pismu Nataši napovedal samomor po prvem maju, mu je, verjetno zaradi zaužitih pomirjeval, srce odpovedalo že v zgodnjih jutranjih urah (Direkt 2007e).

- 24) Med prvomajskimi prazniki je odjeknila novica, da Silva Pluta, za Metodom Trobceem najhujšega slovenskega morilca žensk, ni več med živimi (Direkt 2007g).
- 25) Obdukcija je pokazala, da je najbolj razvpiti slovenski pripornik Silvo Plut v ljubljanskem priporu storil samomor s tabletam (Delo 2007h).
- 26) Obdukcijski izsledki so pokazali, da so bile za samomorilca Silva Pluta usodne uspevalne tablete Sanval (Delo 2007h).

Za obdobje, ko novinarji pišejo o problematiki v zvezi s pogrebom Silva Pluta in njegovi nezaželenosti na ljubljanskih Žalah je bistveni dejavnik projekcije tako v časniku *Delo* kot tudi *Direkt* obstoj grešnega kozla, ki smo ga v analizi prepoznali v poimenovanjih kot so: »zloglasni morilec« (glej primer 27). Ker gre za poimenovanja, ki so se pojavila v času, ko javnost ni želela pokopati Silva Pluta, so v *Delu* in *Direktu* uporabljena poimenovanja, ki to odklanjanje »pogreba Silva Pluta med ljudmi« s strani družbe (in to odklanjanje je lahko moralno vprašljivo) pravzaprav opravičujejo (glej primer 27 in 28). Russet in Starr (1996, 394) pravita, da obtožbe namreč izrabimo z namenom, da opravičimo svoje ravnanje, ki je podobno ravnanju nasprotnika. Pri tem, poudarjata, lahko prezremo svoje ravnanje in ohranimo svojo predstavo o sebi, kajti ne glede na to, kako hudo ravnamo, je cilj tega sovražnik, ki je zlobnejši. Če imamo sovražnika, sta prepričana, pa nam to omogoča zadovoljstvo, ko spoznamo svojo moralno večvrednost, svoj cilj in to, da smo potrebni za ta cilj, da se upremo nasprotniku in ga premagamo.

- 27) Zloglasni morilec Silvo Plut, ki si je 28. aprila v ljubljanskem priporu vel življenje s prevelikim odmerkom uspaval, je končno pokopan (Delo 2007j).
- 28) Včeraj naj bi na ljubljanskih Žalah raztrosili pepel razvpitega morilca Silva Pluta /.../, a v zaporih pravijo, da so svojci umrlih, katerih pepel je že raztresen napovedali proteste, če bo tam raztresen tudi Plutov pepel (Direkt 2007h).

5.5.2 POIMENOVANJA ZA DEJANJE UMORA

Analize poimenovanj je pokazala, da je dogodek, ki se je zgodil 24.2. 2006 reprezentiral Silva Pluta kot glavnega akterja. Storjen je bil umor Ljubice Ulčar. »Akter naredi nekaj nekemu« (Fairclough 1995,110). Analiza poimenovanj za dejanje umora je pokazala, da je pri poimenovanjih za zločin tudi *Delo* stopnjevalo emocionalni naboj, ker se pojavijo izrazi, kot so: »zverinsko posilil in zaklal«; »koljejo nas, koljejo«; »mesaril«; »zverinsko izživljanje«; »morilski pohod« (glej primer od 28 - 38). Poimenovanja za dejanje umora v nobenem izmed analiziranih novinarskih prispevkov, ki se pojavljajo v *Delu* in *Direktu*, niso imela nevtralnega predznaka. Poimenovanja za dejanje samo še podkrepijo vtis pošastnosti v osebi, torej morilcu. Za ubijanje uporabljajo novinarji metafore, kot so npr. »morilski pohod « (glej primer 31), ima »krvave roke« (glej primer 37). Vse te metafore pa so del diferenciacijskega diskurza, ki ljudi deli na nas in njih ter je predvsem značilen za popularne medije (Erjavec in drugi 2000, 16 -17).

29) .../zverinsko posilil in zaklal 32 – letno Ljubico Ulčar (Direkt 2006a).

30) Koljejo nas, koljejo, je stokal Mirč, ko je potkal na naša vrata (Direkt 2006a).

31) Ko se je Plut naveličal zverinskega izživljanja nad Ljubico .../ (Direkt 2006c).

32) Silvo Plut mesaril zaradi spomina na mamino truplo (Direkt 2006g).

33) Morilski pohod Silva Pluta naj bi posredno povzročila smrt njegove matere Bernarde, ki je umrla zaradi sedem kilogramov težkega tumorja na ledvicah in naj bi jo Plut videl razkosano med obdukcijo (Direkt 2006g).

34) Z zgodbo o Silvu Plutu se vse od grozljivega umora na Dolgem Brdu ukvarja vsa država (Delo 2006f).

35) .../ zverinsko lotil svoje prve žrtve (Direkt 2006g).

36) Silvo Plut trdi, da ni umoril Ljubico Ulčar (Direkt 2007c).

37) .../globokega ponižanja z britjem spolovila, ureznin z nožem po trebuhu, prsih, osramju (Delo 2007a).

38) Silvo Plut ima tudi po ugotovitvah ljubljanskih višjih sodnikov krvave roke (Delo 2007b).

Ob koncu naše analize poimenovanj za morilca in umor lahko poudarimo naslednje. Pri poimenovanjih za osebo (morilca) je izpostavljena predvsem zverinskost osebe, torej Silva Pluta (glej primer 17). Danes so bolečina, trpljenje in smrt videni kot neželeni vsiljivci v mirna, srečna življenja ljudi (Aries, 1974). Na ta način morilca opisuje predvsem *Direkt*.

Podobne izraze kot jih ves čas uporablja *Direkt*, časnik *Delo* uporabi samo, ko novinarji pišejo o umoru. Časnik *Direkt* za poimenovanje Silva Pluta ne uporablja metaforičnih izrazov pač pa jih uporablja samo za njegova dejanja. Časnik *Delo* torej opisuje Silva Pluta kot osebo pretežno nevtrarno, njegova dejanja pa kot »monstruozna« in »strašna« (glej primer 37, 38).

Ko smo analizirali predikate v novinarskih besedilih, ki se pojavljajo v *Direktu*, so ne samo negativni pač pa novinarji uporabljajo vrsto metafor, kot so: »slovenski monstrem«, »terrorist«, »nečlovek« (glej primer 11, 13, 17) oz. zaznamovana jezikovna sredstva, kot so »ima krvave roke«, »zverinsko lotil« (glej primer 35, 38). Tako avtorji vplivajo na čustveno sprejemanje, da se bralec ne bi spraševal o argumentih, ampak bi verjel, da so za ubesedeno ogorčenost gotovo krivi grozljivi dokazi o nezaslišanih dejanjih vpletenih (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 299). Medijski škandali so namreč preizkušeno sredstvo za stimuliranje javnega ogorčenja (Lull; Hinerman v Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 299). Analiza je pokazala, da je Silvo Plut na mikroravni naše analize reprezentiran pretežno na negativen način, in sicer predvsem zato, ker predstavlja grožnjo družbi (državi) ter hkrati preko lastne medijske reprezentacije tudi slabosti družbe. Časnik *Direkt* in časnik *Delo* sta reprezentirala Silva Pluta negativno predvsem v obdobju, ko je javnost izvedela za umor in ko je potekalo sojenje. V obdobju, ko je javnost izvedela za samomor in ko se je javnost odločala, kje in kako pokopati Silva Pluta pa je ta predvsem v *Direktu* reprezentiran manj negativno, saj časnik *Direkt* preko medijske reprezentacije Silva Pluta izpostavlja tudi nekatere vrednote, ki bi jih serijski morilec »morda« lahko kljub vsemu poznal (ljubezen, pripadnost, spoštovanje, zvestoba). Časnik *Delo* sicer o vseh izpostavljenih obdobjih poroča, vendar se izogiba predvsem interpretaciji v poimenovanju za osebo in uporablja pretežno uradne vire, zato tudi v zadnjem obdobju (samomor, pogreb) ni razlike (kot je to v časniku *Direkt*) v načinu reprezentacije Silva Pluta.

6 DISKUSIJA

Prevladujoče negativne reprezentacije Silva Pluta, kot so pošast, terorist, nečlovek (glej primer 11, 13, 17) niso tako neproblematične kot se zdi na prvi pogled pa četudi gre za kaznivo dejanje umora, ki ga je Silvo Plut zagrešil. V medijski reprezentaciji slovenskega serijskega morilca je namreč prevladujoče delovanje in mišljenje Slovencev sovražno.

Iz celotne analize, torej poimenovanj in tem, bomo z dodanim družbenim kontekstom in utemeljitvijo diskurza z znanstvenimi definicijami v tem poglavju definirali, kakšne diskurze sta uporabljala *Delo* in *Direkt*? Lik in delo serijskega morilca se nam namreč v prevladujočem podtonu razprave na prejšnjih straneh kažeta kot konstrukcija, s katero skuša prevladujoči diskurz podeljevanja pomenov »normalizirati« človekovo psihologijo, patologizirati vsako manjšinsko kulturo in s tem vrednotiti »normalna« in »deviantna« vedenja (Šterk in Vrtačič 2008,127).

Zur (1991) trdi, da je sovražnost predvsem produkt medskupinskih primerjav, za katere je značilno, da določena skupina (slovenska moralna družba) popačeno zaznava sovražno skupino (serijski morilci). Kot bistveno Zur (1991) izpostavi naslednje značilnosti popačenih zaznav, ki jih bomo mi umestili v časovna obdobja, ki smo jih analizirali: ločevanje med dobrim (mi kot državljani, ki spoštujemo zakon) in zlom (serijski morilec), vzajemno pripisovanje negativnih lastnosti med nasprotniki (serijski morilec pravi: »Bog, odpusti jim, saj ne vedo kaj delajo« in slovenska družba pravi :»Take bi bilo treba dati na vislice«), dvojna merila pri ocenjevanju dejanj sovražnika v primerjavi z našimi dejanji (serijski morilec je pošast, ker si dovoli, da nekoga umora, mi smo še vedno dobri ljudje, četudi morilcu kratimo pravico do dostojnega pogreba in ga s tem simbolično prav tako umorimo), pripisovanje izključno negativnih lastnosti in selektivno zaznavanje informacij (mediji serijskega morilca prevladujoče reprezentirajo negativno in ne vključijo objektivnih dejstev oz. širše družbene problematike), informacije, ki našo podobo sovražnika podpirajo (mediji pišejo o serijskem morilcu kot o pošasti, teroristu,brutalnemu morilcu žensk, in mi ga tudi samo tako dojemamo), ignoriranje točnih podatkov o sovražniku in zaznavanje le negativnih aspektov sovražnika (družba, ki jo tvorimo mi ni patološka, patološki je serijski morilec), polariziranje sveta na njihove in naše zaveznike (državne institucije in zakoni so naš privilegij in četudi po zakonu nihče ne more določiti oz. prepovedati, da je serijski morilec pokopan na istem

pokopališču, mi lahko institucijo prisilimo, da zakoni za nas ne veljajo, ker je dovolj, da proti zakonu organiziramo bojkot) ter dehumanizacijo sovražnika: (nečlovek)

Mitološki diskurz v novinarskih prispevkih je v prvem obdobju naše analize, ko novinarji pišejo o umoru Ljubice Ulčar, značilen predvsem za *Direkt*, v *Delu* pa je prisoten v manjši meri (predvsem samo za opisovanje dejanja). Pojavljal se je predvsem skozi mitsko figuro sovražnika. Utemeljitev te mitske figure je v tem, da to niso nikoli fiktivni sovražniki, ampak je beseda o dejanskih sovražnikih. Toda nevarnost, ki je pripisana sovražniku, ja največkrat potencirana do absurda. Borba zoper to nevarnost se vzame kot argument pravilnosti in ustvarjalnosti mita, v čigar imenu se vodi ta borba (Slavujević 1986, 55). S tem, ko serijske morilce tako kriminalisti in psihiatri kot tudi avtorji resničnih kriminalnih romanov razglašajo za monstrozne, jih namreč v resnici le odstranjujejo iz vsakdanjega, običajnega življenja in do njih vzpostavljajo varno distanco. Medijska reprezentacija serijskega morilca je prevladujoče medijska reprezentacija Drugega (Šterk in Vrtačič 2008, 10). Erjavčeva in drugi (2000, 36) pa poudarjajo, da v družbah, ki drugačne in drugačnost marginalizira, getoizira in kriminalizira, tudi večina ni »nikoli več varna«. Izključiti je namreč mogoče vsakogar, saj lahko razloge za to zelo enostavno upravičimo – tudi s pomočjo medijev. *Diferenciacijski diskurz* (Matouschek in Wodak v Erjavec in drugi 2000, 10), v novinarskih prispevkih serijskega morilca reprezentiranega kot Drugega, je bil prisoten tako v časniku *Delo* kot tudi v časniku *Direkt* v vseh obdobjih naše analize, prevladujoče pa v času umora in sojenja Silvu Plutu poudarja njegovo »drugačnost«. Diferenciacijski diskurz (imenovan tudi diskriminatorni diskurz) ima namreč predvsem funkcijo pozitivne samoreprezentacije (nas) in negativne prezentacije drugih (Silva Pluta) oz. jo omogoča (Matouschek in Wodak v Erjavec in drugi 2000, 10). Konstrukcija mitskega sovražnika v neki družbi (državi) namreč poteka preko mehanizmov najprej politične deligitimacije in diskreditacije, potem depersonalizacije in dehumanizacije do končnega obračuna. Idealni sovražnik je torej absolutna razlika idealiziranega pripadnika določene matične skupine (Velikonja 2003, 11). Serijskim morilcem se namreč pripisujejo karakteristike, ki so bile v preteklosti atributi različnih, večinoma domišljijjskih zunanjih sovražnikov, vključno z vampirji, volkodlaki in kanibali. Vsi predstavljajo grožnjo vrnitve v primitivno divjaškost, ki se najbolj vulgarno kaže v dejanjih kanibalizma in mutilacije. Serijski morilec je pripravno orožje za manipulacijo in regulacijo strahu in naša družba obupano potrebuje pošasti, da znova vzpostavi podobo moralne brezmadežnosti (Lotringer v Šterk in Vrtačič 2008, 23). Slavujević (1986, 55) namreč poudarja, da se s pomočjo te mitske figure (sovražnika) trajno ustvarja psihoza ogroženosti

kot pomemben predpogoj za manipuliranje z masami in provociranje njenega afektivnega delovanja.

Richardson (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 71) pravi, da je najbolje, da novinarske prispevke obravnavamo kot *argumentativni diskurz*, saj je poleg posredovanja informacij njihov temeljni cilj (novinarjev) prepričati občinstvo, da so njihove interpretacije v novinarskih prispevkih racionalne in primerne. Obenem pa se v časniku *Delo* pojavi tudi *institucionalni diskurz*, za katerega Škrlep (2001, 549) pravi, da institucionalni diskurz deluje z argumentacijo, ki informira o upravičenju določenih institucionalnih odločitev (npr. sodbe, prestajanja kazni, mesta pokopa Silva Pluta itd).

Za razliko od časnika *Delo* pa je časnik *Direkt* preko metaforičnih poimenovanj (glej primer 11) vplival na čustveno sprejemanje, da se bralec ne bi več spraševal o argumentih, ampak bi verjel, da so za ubesedeno ogorčenost krivi grozljivi dokazi o nezaslišanih dejanjih vpletenih (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 299). Če našo analizo v tem delu povzamemo in jo navežemo na časnik *Direkt* lahko rečemo, da *argumentativni in institucionalni diskurz* nista prisotna pač pa je prisoten *populistični diskurz*. Medijski škandali so preizkušeno sredstvo za stimuliranje javnega ogorčenja (Lull in Hinerman v Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 299). Za tabloidni tisk, na ta način o Silvu Plutu pišejo predvsem novinarji *Direkta*, so običajni aktualizmi, ti s svojo pogostostjo, intenzivnostjo ter hiperboličnostjo neredko nadomeščajo govorico argumentov ali pa ustvarjajo ozračje moraliziranja in skupnega zgražanja (Kalin Golob in Poler Kovačič 2005, 299).

Moraliziranje in zgražanje sta bila tudi pri medijski reprezentaciji Silva Pluta osnova za kaznovalno naravnost v družbi. Kuzmanić (1999, 67 - 69) v analizi črnih kronik v časopisu *Delo* v določenem časovnem obdobju pokaže na demoniziranje »drugih«, oziroma ustvarjanje »drugih« v lastni družbi. Odvzame se jim celo status človeškosti. To dobro ponazarja tudi dihtomija mi – oni, namesto mi – vi, kar zvede te »druge« na raven nedialoga, oziroma jih spremeni v neljudi (Kuzmanić 1999, 67 - 69). Odvzem statusa človeškosti se v medijski reprezentaciji Silva Pluta kaže tako v reprezentaciji Silva Pluta kot »brutalnega zločinca«, ki zasluži smrtno kazen, »žrtve patološke družbe« in direktno v »ponudbi učlovečenja« dr. Ruglja. Kot smo posebej omenili v analizi poimenovanj pa se subtilno odvzem statusa človeškosti izrazi tudi v sicer ne tako značilni (za serijskega morilca) metafori za sovražnika - »terrorist« (glej primer 11). Erjavčeva (2007, 15) pravi, da se ob omembi ene besede pri

občinstvu hkrati porodi pomen druge. Če na primer govorimo o konceptu civiliziranosti, se ne moremo izogniti konceptu barbarstva kot njegovi negaciji. Ko novinarji pišejo o napadih 11. septembra 2001 in menijo, da je šlo za »napad na civilizacijo«, bralci vedo, da so bili v napad vključeni barbari. Podoben proces se je zgodil tudi skozi medijsko reprezentacijo Silva Pluta. *Diferenciacijski diskurz* je v poročanju o Silvu Plutu prevladujoč v *Direktu*, prisoten pa tudi v časniku *Delo*, saj je diferenciacijski diskurz v medijski reprezentaciji (obeh časnikov) Silva Pluta največkrat prisoten. Tovrstni mediji, kot je *Direkt*, namreč s stereotipizacijo, personalizacijo in poenostavljanjem reducirajo kompleksnost sveta (Erjavec in drugi 2000, 16). Z zločinom Silva Pluta se v slovenski družbi odpre prostor za diskusijo o učinkovitosti državnih institucij. V tem dvomu pa lahko prepoznamo eno izmed pomembnih diskurzivnih strategij *neoliberalnega diskurza*.

Gre za konstrukcijo družbenih problemov kot problemov posameznika skozi reprezentacijo Silva Pluta v vseh obdobjih: umora, sojenja, samomora in pogreba. Silvo Plut predstavlja problem za družbo, ker ne upošteva zakonov, reda, v družbi ni zaželen in institucije niso dovolj angažirane pa tudi usposobljene, da bi ga nadzorovale. Bistveno za uspeh neoliberalnega diskurza je tudi njegovo reproduciranje fatalizma ali vdanosti v usodo neoliberalnega režima, s čimer pasivizira posameznike oziroma jih umešča na položaje, s katerih se kakršnakoli sprememba v družbi zdi nemogoča. Na ta način neoliberalni diskurz ohranja obstoječe odnose moči v družbi – najglasnejše sporočilo neoliberalizma je, da ni alternative za »status quo« (McChesney 2005, 24). Ta značilnost neoliberalnega diskurza je v novinarskih prispevkih še posebej izpostavljena, ko novinarji izpostavijo problem (ne)uspešne resocializacije in rehabilitacije serijskega morilca. Silvo Plut je problem, ker je drugačen od moralne večine, zato so Silva Pluta sob njegovi smrti ljudje želeli »odstraniti« oz. niso želeli, da je pokopan ob njihovih svojcih, ki predstavljajo antipod svetosti proti Silvu Plutu pošasti. V analizi časnikov *Delo* in *Direkt* se ti članki pojavljajo redkeje in novinarji o tej problematiki ne pišejo veliko. Erjavčeva in drugi (2000, 29) pravijo, da novinarji dogodke, ki vključujejo negativne reakcije večine (rasizem, nestrpnost, diskriminacija, nespoštovanje ustavno zagotovljenih pravic) le redko poimenujejo s temi izrazi, ampak namesto tega uporabljajo mehkejše izraze, nevtralne izraze, ki se na videz izognejo vrednostnim sodbam. Na videz zato, ker novinar z redukcijo diskriminacije na »zaplet« ni vrednostno nevtralen, ampak implicitno nakazuje svoje stališče (Erjavec in drugi 2000, 29). V obdobju, ko bi moral biti Silvo Plut pokopan se v zvezi s tem v javnosti pojavi etično vprašanje o svetosti življenja in smrti. Hribar (1991b, 215) povezuje etično odgovornost do živih in etično spoštovanje do pokojnih,

saj meni, da ni sprave med živimi, dokler ni sprave z nepokopanimi mrtveci. Ta sprava pa je dosežena šele takrat, ko mrtve pokopljemo. Pokopljemo tudi v duhu, na simbolni ravni, se pravi s pogrebom. In ker mrtvih ne morejo pokopati mrtvi, smo mrtve lahko pokopali le živi, zavedajoč se posvečenosti mrtvih in svetosti življenja. Svetosti življenja, ki v svoji biti ni sveto zaradi moči in trdnosti, marveč zaradi nemoči in smrtne ranljivosti ter iz njiju izhajajoče neponovljivosti in enkratnosti posamičnih živih bitij (Hribar 1991b, 215). Hribar (1991a, 26) o posvečenosti mrtvih spregovori skozi tragedijo Antigona:

Antigona s svojo ljubeznijo za nič, z dejanjem zgolj v imenu nepisanega zakona o posvečenosti mrtvih znova vzpostavi porušeno svetost sveta. Antigonino dejanje je sveto dejanje. Vsako sveto dejanje, dejanje, v katerem je obveza do mrtvih silovitejša od zaveze do živih, je grozno, lepo in strašno obenem. V tem je tragika, ki je neizbrisna; v kateri je tudi tako imenovana moralna zmaga poraz. Vzpostavitev porušene svetosti sveta ni človekova zmaga, marveč uravnoteženje sveta.

Večina novinarskih prispevkov o Silvu Plutu v analiziranem obdobju se nanaša na pisanje o njegovih umorih, sojenju, ljubezenskem razmerju, učlovečenju, samomoru in pogrebu. Ob tem pa novinarji oblikujejo negativno »mišljenje« občinstva. Na splošno velja, da novinarji izbirajo teme, ki nas povezujejo s pozitivnimi vrednotami, njih pa z negativnimi.

Vsebine, ki so izostale v medijski reprezentaciji Silva Pluta, povedo veliko o naši slovenski družbi. Kot poudarja Erjavčeva in drugi (2000, 11) se medijski vpliv ne kaže samo v izbiri dogodov in favoriziranju določenih razlag, temveč tudi v tistem, kar ostane medijsko nepokrito. Teme, ki se v *Delu* in *Direktu* sploh ne pojavljajo, so mnenja penoloških strokovnjakov, izkušnje dobre prakse na področju resocializacije kriminalcev, širša razmišljanja o vrednotah družbe, vlogi sodstva in zdravstvenih institucij pri obravnavi kriminalcev, na splošno rečeno, v obeh časnikih ni širšega problemskega okvirja.

7 SKLEP

V diplomskem delu smo analizirali načine medijske reprezentacije Silva Pluta v časnikih *Delo* in *Direkt*. Kritična diskurzivna analiza je zajemala prispevke, objavljene obdobje od februarja 2006 do junija 2007, v času štirih dogodkov: umor Ljubice Ulčar, sojenje Silvu Plutu in izrek sodbe, Plutov samomor in problem zaradi protesta svojcev, da Silvo Plut ne more in ne sme biti popan med njihovimi svojci na ljubljanskih Žalah. Novinarske prispevke smo analizirali ter interpretirali na njihovi makroravni s pomočjo definiranja glavnih tem ter na mikro ravni analize besedišča oz. poimenovanj za storilca in kaznivo dejanje.

Zanimali so nas načini reprezentacije serijskega morilca v časnikih *Delo* in *Direkt*. Ugotovili smo, da so prevladujoči načini reprezentacije v obeh časnikih prevladujoče negativni. Z opravljeno analizo smo preverili in z ugotovitvami analize zato lahko potrdimo v uvodu zastavljeni osnovni tezi. Časnik *Delo* prevladujoče reprezentira Silva Pluta na institucionalen in neoliberalen način, vendar tudi v okviru diferenciacijskega in argumentativnega diskurza. Poimenovanja za Silva Pluta v časniku *Delo* so prevladujoče pravna, torej taka, ki opisujejo njegov status v (zaporski)instituciji: pripornik, morilec, kriminallec. Ker je v novinarskih prispevkih uporabljen tudi diferenciacijski diskurz, se za poimenovanja dejanja umora uporabljajo poimenovanja, ki Silva Pluta predstavljajo kot *pošast v človeški podobi* in temu primerno kot nekoga, ki »mori na grozovit in pošasten način«. Z analizo novinarskih prispevkov v časniku *Direkt* pa lahko potrdimo tezo, da *Direkt* prevladujoče reprezentira Silva Pluta na mitološki (sakralen, afektiven) način. Silvo Plut se pojavlja v mitski shemi sovražnika. Še posebej je ta mitološkost načina reprezentacije Silva Pluta skozi mitsko figuro sovražnika izražena v poimenovanjih, kot so terorist in Bin Laden, čeprav je prav tako že vsebovana tudi v poimenovanjih kot so človek z grešno dušo, monstrum, egocentrik, nasilnež ipd, ki že v novinarski prispevek uvajajajo serijskega morilce kot Drugega torej predvsem v diferenciacijskem diskurzu.

Diskurz je družbeni jezik, katerega namen je ustvariti in širiti povezan niz pomenov o določenih temah. Novinarski prispevki v časnikih *Delo* in *Direkt* so bili osredotočeni na štiri glavne teme: zločin, kazen, samomor in pogreb. V zvezi s tem smo prišli do ugotovitve, da je osrednje gibalno tem konstrukcija družbenega problema kot problema posameznika, država nastopa kot okorela in neučinkovita družbena institucija s tradicionalno moralno in distanco do tujega in drugačnega ter naslonitev na neizbežnost danega.

Ob koncu naj opozorimo še na nekatere pomanjkljivosti. V naši analizi smo se osredotočili na glavne teme in na izstopajoča poimenovanja, skozi katera smo z interpretacijo prišli do za nas ključnih ugotovitev. Da bi bila ta slika še objektivnejša, bi bilo seveda zanimivo poleg kvalitativne analize zajeti še kvantitativno analizo na podlagi frekvence objavljenih novinarskih prispevkov, posameznih žanrov in uporabe virov. V diplomskem delu predstavljena analiza se je osredotočila zgolj na analizo novinarskih prispevkov kot medijskih tekstov z utemeljitvijo, da so teme in poimenovanja ključno in temeljno izhodišče za analizo medijske reprezentacije serijskih morilcev.

8 LITERATURA

- Achugar, Mariana. 2004. The events and actors of 11 September 2001 as seen from Uruguay: analysis of daily newspaper editorials. *Discourse society* 15 (2 - 3): 290 - 320.
- Anshen, Ruth Nanda. 1985. *Anatomy of evil*. Mt. Kisco (N.Y.): Moyer Bell.
- Aries, P. 1974. *Western attitudes toward death*. Baltimor: The Johns Hopkins University Press.
- Bašič Hrvatina, Sandra. 2004. *Medijsko lastništvo: vpliv lastništva na neodvisnost in pluralizem medijev v Sloveniji in drugih post – socialističnih državah*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- - - - 2005a. Čigavo bo Delo? *Medijska preža* (23 - 24): 4.
- Bašič Hrvatina, Sandra in Lenart J. Kaučič. 2005b. *Monopoli: Družabna igra trgovanja z mediji*. Ljubljana: Maska.
- Beere, Diana. 2000. *Nuturing Ideology: Representations of motherhood in contemporary Australian adolescent fiction*. Doktorska disertacija. Nathan Queensland: Griffith University.
- Berger, Arthur Asa. 1998. *Media research techniques*. London: Thousand Oaks. New Delhi: Sage.
- Bourdieu, Pierre. 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.
- Bulc, Gregor. 2003. Serijski morilci - mačk: moralna panika in mladinsko prestopništvo. *Teorija in praksa* 40 (2): 245-266.
- Burr, Vivien. 1995. *An introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Burton, Graeme. 1997. *More than meets the eye: an introduction to media studies*. London: E. Arnold.
- Čepič, Mitja in Ana Vogrinčič. 2003. Tujec in tuje v učbenikih: kritična diskurzivna analiza izbranih primerov iz učbenika zgodovine. *Teorija in praksa* 40 (2): 313 – 334.
- Čuček, Tina. 2005. *Diskurz o izbrisanih v slovenskem parlamentu: analiza parlamentarnih razprav*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Davey, F. 1994. *Karla's web: a cultural investigation of the Mahaffy – French murders*. Toronto: Viking.
- *Delo* 2006a. Silvo Plut je osumljen novega grozljivega umora, (25. februar).
- - - - 2006b. Pred 16 leti razkosal sošolko, (25. februar).
- - - - 2006c. Silvo Plut je zvezano žrtev rezal z nožem, (27. februar).

- - - - 2006d. Silvo Plut je že v priporu, (27. februar).
- - - - 2006e. Priporniki pretepli Pluta, (28. februar).
- - - - 2006f. Izredni nadzor nad delom policije, (4. marec).
- - - - 2006g. Morilcu Ljubice Ulčar so potrdili kazen 30 let zapora, (3. april).
- - - - 2006h. Silvo Plut zvrča krivdo na svojega znanca, (9. junij).
- - - - 2006i. Državni zbor nima pristojnosti – za prisluškovanje, (17. junij).
- - - - 2007a. Kot dokaz ponuja pismo sostanovalca iz zemljanke, (7. marec).
- - - - 2007b. Morilcu Ljubice Ulčar so potrdili kazen 30 let zapora, (3. april 2007).
- - - - 2007c. Bodo Pluta obsodili na najvišjo kazen, (25. april).
- - - - 2007d. Silvo Plut je pred smrtjo napisal poslovilno pismo, (30. april).
- - - - 2007e. Si je Silvo Plut za rešetkami sodil sam?, (30. april).
- - - - 2007f. Silvo Plut hoče biti pokopan s svetim pismom, (4. maj).
- - - - 2007g. Poslednje slovo Silva Pluta, (11. maj).
- - - - 2007h. Silvo Plut storil samomor s tabletami hipnotika, (16. maj).
- - - - 2007 i. Kje bo pokopan Silvo Plut, (20. maj)
- - - - 2007j. Silva Pluta so zagrebli v anonimni grob, (19. junij).
- Dijk, Teun A. Van. 1988. *News as Discourse*. London: Hillsdale Lawrence Erlbaum.
- - - - 1993. *Elite discourse and racism*. London: Newbury Park. New Delhi: Sage.
- - - - 1996. *Discourse, racism and ideology*. La Laguna: RCEI Editiones..
- - - - 1998. *Ideology: a multidisciplinary approach*. London: Thousand Oaks. New Delhi: Sage Publications.
- - - - 1991. *Racism and the press*. London, New York: Routledge.
- - - - 2001. Ideology. Multidisciplinary CDA: a plea for diversity. V *Methods of critical discourse analysis*, ur. Ruth Wodak in Michael Meyer, 95 - 120. London: Sage.
- *Direkt*. 2006a. Silvo Plut iz maščevanja zverinsko zaklal novo žrtev, (25. februar).
- - - - 2006b. Divji lov na Pluta, (25. februar).
- - - - 2006c. Od ideje do umora, (1. marec).
- - - - 2006d. Za vrati krvave domačije, (1. marec).
- - - - 2006e. Morilca na vislice, (2. marec).
- - - - 2006f. Srbska policija je opozarjala, da bo Plut nadaljeval z umori, (2. marec).
- - - - 2006g. Silvo Plut mesaril zaradi spomina na mamino truplo, (4. marec).
- - - - 2006h. Kdo bo letel zaradi Pluta, (4. marec).
- - - - 2006i. Normalni psihopat s patološko materjo, (4. marec).
- - - - 2006j. Policija izgubljena, (15. junij).

- - - - 2006k. Kam s Plutom?, (29. junij).
- - - - 2006l. Morilca Plut in Perić danes pred sodniki, (17. julij)
- - - - 2006m. Tekma v morjenju z žaljivkami in obtožbami, (18. julij).
- - - - 2006n. Plut, slovenski terorist, (20. julij).
- - - - 2006o. Učlovečenje po Rugljevo ali če noče, naj hira v kehi, (22. julij).
- - - - 2006p. Silvo Plut: egocentrik, maščevalnež, frustriranec, (22. julij).
- - - - 2006r. Morilec Silvo Plut odkril Boga, (29. september).
- - - - 2006s. Silva Pluta čaka v ponedeljek 30 let zapora, (30. september).
- - - - 2006š. Silvo Plut se je ob sodbi lahko samo še razjokal, (3. oktober).
- - - - 2006t. Sojenje slovenskemu monstrumu v Nišu, (7. december).
- - - - 2007a. Bo danes konec grozljivke z morilcem Plutom v glavni vlogi, (26. januar).
- - - - 2007b. Plut s ciničnim nasmehom sprejel pet mesecev zapora, (7. februar).
- - - - 2007c. Plut zahteva vnovično sojenje za umor Ljubice Ulčar, (7. marec).
- - - - 2007d. Grozljivo odkritje, (14. april).
- - - - 2007e. Plut v poslovilnem pismu Nataši napovedal samomor, (30. april).
- - - - 2007f. Plutovo poslovilno pismo, (30. april).
- - - - 2007g. Kriminalisti zasegli Plutovo poslovilno pismo Nataši, (5. maj).
- - - - 2007h. Plut ostaja zaprt, (11. maj).
- - - - 2007i. Plutovega samomora niso mogli preprečiti, (16. maj).
- Ericcson, R.V., P. M. Baranek in J. B. L Chan. 1987. *Visualizing deviance: a study of news organization*. Toronto: University of Toronto Press.
- Erjavec, Karmen .1997. *Change and continuity of the Press System in Slovenia*. Salzburg: University of Salzburg.
- - - - 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- - - - 2000. Medijska pismenost kot pogoj uspešne politične socializacije. *Teorija in praksa* 37 (4): 672 - 685.
- - - - 2003. Media construction of identity through moral panics : discourses of immigration in Slovenia. *Journal of ethnic and migration studies* 29 (1): 83 - 101.
- Erjavec, Karmen, Sandra Bašič Hrvat in Barbara Kelbl. 2000. *Mi o Romih: diskriminatorni diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open society institute Slovenia.
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 2006. Mapping the notion of »terrorism« in Serbian and Croatian newspapers. *Journal of Communication inquiry* 30 (4): 298 - 317.

- Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fabjanič, Nina. 1999. Medijska reprezentacija žensk v politiki. *Teorija in praksa* 36 (1): 74 – 86.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity press. Oxford: Blackwell Publishers.
- - - - 1995a. *Critical Discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman Publishing.
- - - - 1995b. *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- - - - 1989. *Language and power*. London, New York: Longman.
- - - - 2003. *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London, New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 1984. *Nadzorovanje in kaznovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- - - - 1991. *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.
- - - - 2001. *Arheologija vednosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Fowler, Roger. 1991. *Language in the news: discourse and ideology in the press*. London: Routledge.
- - - - 1993. *Language in the news: discourse and ideology in the press*. London, New York: Routledge.
- Golob, Monika. 2007. *Analiza primera medijskega sojenja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford university press.
- Hall, Stuart. 1997. The spectacle of the Other. V *Representation: Cultural representations and signifying practices*, ur. Stuart Hall, 33 - 74. London: Sage Publications.
- - - - 2004. Delo Reprezentacije. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 35 - 96. Ljubljana: Študentska založba.
- Hribar, Tine. 1991a. *Tragična etika svetosti: Sofoklova Antigona v evropski in slovenski zavesti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- - - - 1991b. *Uvod v etiko*. Ljubljana: Nova revija.
- Hrženjak, Majda. 2001. *Temeljni strukturalistični pristopi k analizi simbolnega*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Jorgensen, Marianne in Louise J. Phillips. 2002. *Discourse analysis as theory and method*. London: Thousand Oaks. New Delhi: Sage.
- Kalin Golob, Monika in Melita Poler Kovačič. 2005. Med novinarskim stilom in etiko: senzacionalizem brez meja. *Družboslovne razprave* 21 (49-50): 289 - 303.
- Kelleher, M. D. in C. L. Kelleher. 1998. *Murder Most Rare: the female serial killer*. USA: Westport.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kuhar, Roman. 2002. *Diskurzi o homoseksualnosti: (primer časopisnega in revialnega poročanja v Sloveniji od 1970 do 2000)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kuzmanić, Tonči. 1999. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Open society institute - Slovenia.
- Laban, Vesna. 2007. *Televizijsko novinarstvo: hibridizacija žanrov in stilov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Langer, John. 1998. *Tabloid television: popular journalism and the »other news«*. London, New York: Routledge.
- Luthar, Breda. 1997. Exploring moral fundamentalism in tabloid journalism. *Javnost* 4 (1): 49 - 64.
- - - - 2001. Žurnalizem: poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov. *Teorija in praksa* 38 (2): 201 - 212.
- Macdonel, Diane. 1986. *Theories of discourse: an introduction*. Oxford, New York: B. Blackwell.
- McChesney, Robert W. 2005. Uvod. V *Profit med ljudmi*, ur. Noam Chomsky, 15 – 25. Ljubljana: Sanje.
- McNair, Brian. 1995. *An introduction to political communication*. London, New York: Routledge.
- Mills, Sara. 1997. *Discourse*. London, New York: Routledge.
- Naylor, Bronwyn. 1995. *Womens crime and media coverage*. England: Cardiff, University of Wales Press.
- *People*. 1993. Blood wedding, (22. nov).
- Pevec, Janja. 2004. *Medijska percepcija skupne varnostne in obrambne politike Evropske unije v Franciji - primer dnevnika Le Monde*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Phillips, Louise in Marianne W. Jørgensen. 2002. *Discourse analysis: as theory and method*. London: Thousand Oaks. New Delhi: Sage.
- Poler Kovačič, Melita. 1998. *Etika novinarstva*. Zagreb: Izvori.
- - - - 2004. *Novinarska (iz)virnost: novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Robson, Rita. 1989. *Survivors of suicide*. Van Nuys: Newcastle Publishing Company Inc.
- Russett, Bruce M. in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Schmid, David. 2005. *Natural born celebrities: serial killers in American culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sikora Quinlan, Sheila. 1996. *The social construction of serial killers: Paul Bernardo as a case study*. Canada: Faculty of postgraduate studies and research through the department of communication studies.
- Slavujević, Zoran Đ. 1986. *Suvremeni politički mit*. Beograd: Radnička štampa.
- Storrs, Elisabeth. 2004. *An Exploration of Media Representation of Myra Hindley and Rosemary West*. USA: Sage.
- Škrlep, Andrej. 2001. Retorične razsežnosti institucionalnega diskurza. *Teorija in praksa* 38 (4): 543 - 559.
- Šribar, Renata. 2005. Oglaševanje časopisa Direkt – nemoč regulacijskih orodij. *Medijska preža* (23-24): 7 - 8.
- Šterk, Karmen. 2007. *Serijski morilec, normalen psihopat patološke matere*. Ljubljana: Študentska založba.
- Šterk, Karmen in Eva Vrtačič. 2008. *Serijska kultura, popularni morilec: serijski morilec v popularni kulturi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Thompson, B. J. 1995. *The media and modernity*. Cambridge: Polity press.
- Ule, Mirjana. 2005. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Velikonja, Mitja. 2003. *Mitografije sedanjosti: študije primerov sodobnih političnih mitologij*. Ljubljana: Študentska založba.
- Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje: komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Zur, Ofer. 1991. *The Love of Hating: The psychology of Enmity, History of European Ideas*. Dostopno prek: <http://www.dzur.com/online/enemymaking.html> (2.avgust 2008).
- Wodak, Ruth. 2001. The discourse - historical approach. V *Methods of Critical discourse analysis* ur. Ruth Wodak in Michael Meyer , 63 - 94. London: Thousand Oaks. New Delhi: Sage.